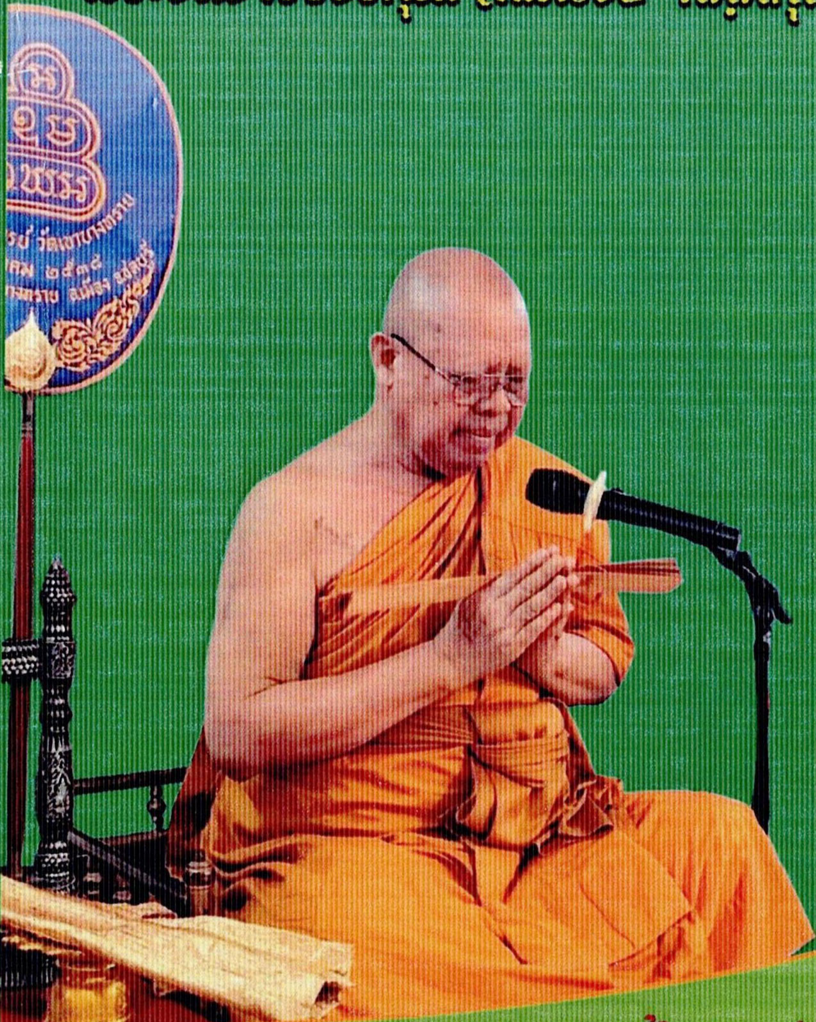
พระธรรมเทศนา

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)

รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี
เจ้าอาวาสวัดคาลล้อม
ตำบลเหมือง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พระธรรมเทศนา

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)

พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม ๒๕๖๗ ๕๐๐ เล่ม

- ฉลองสัญญาบัตร พระราชาคณะชั้นสามัญ และอายุวัฒนมงคล ๖๙ ปี **พระชลธารวชิรคุณ** (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เจ้าอาวาสวัดตาลล้อม ตำบลเหมือง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ๘ สิงหาคม ๒๕๖๗

แบบปก/รูปเล่ม : พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน ป.ธ.๖
พระปลัด สิทธิเดช สีลเตโช, ดร.

คำนำการจัดพิมพ์

หนังสือ "พระธรรมเทศนา" เล่มนี้ ที่ท่านกำลังถืออยู่ เป็นผลงานการแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อประกาศพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้เข้าใจหลักการดำเนินชีวิตเพื่อความสุขความเจริญ และความสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวง ในรูปแบบการเทศน์สำนวนโวหารปฏิภาณ ของพระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เจ้าอาวาสวัดตาลล้อม ตำบลเหมือง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

เนื่องในโอกาส พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์ให้ พระมหาสมพงษ์ กิตติคุโณ เจ้าอาวาสวัดตาลล้อม รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ **พระชลธารวชิรคุณ** คณะศิษยานุศิษย์วัดตาลล้อม จึงร่วมกันจัดพิมพ์หนังสือ "พระธรรมเทศนา" เล่มนี้ เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานฉลองสัญญาบัตรพระราชาคณะชั้นสามัญ และอายุวัฒนมงคล ๖๙ ปี

บุญกุศลอันบังเกิดจากการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดพิมพ์หนังสือ "พระธรรมเทศนา" ในครั้งนี้ ขอน้อมถวายแด่บูรพาจารย์วัดตาลล้อมทุกรูป

คณะศิษยานุศิษย์วัดตาลล้อม

สารบัญ

หน้า

ประวัติโดยสังเขป

พระมหาสมพงษ์ กิตฺติคุโณ (ปิยะวงศ์) เกิดเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ บ้านหนองไข่น้ำ เลขที่ ๑๒๗ ตำบลขามสะแกแสง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้อง ๙ คน บิดาชื่อ นายตู้ ปิยะวงศ์ มารดาชื่อ นางเลียบ ปิยะวงศ์ ประกอบอาชีพทำนา

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ ณ พัทธสีมาวัดชีวึก ตำบลโนนเมือง (ปัจจุบันชีวึก) อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา

พระอุปัชฌาย์ พระอรุณธรรมโสภณ เจ้าคณะอำเภอโนนสูง วัดใหม่สุนทร จังหวัดนครราชสีมา

พระกรรมวาจาจารย์ พระครูสุวรรณสุทธิคุณ เจ้าคณะตำบลชีวึก วัดชีวึก จังหวัดนครราชสีมา

พระอนุสาวนาจารย์ พระครูพินิจกิตติวรรณ เจ้าคณะตำบลขาม วัดหญ้าคา จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาพระปริยัติ

พ.ศ. ๒๕๑๘ สอบได้นักธรรมชั้นตรี วัดชีวึก คณะจังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๑๙ สอบได้นักธรรมชั้นโท วัดชีวึก คณะจังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๕๒๐ สอบได้นักธรรมชั้นเอก วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๔ สอบได้ประโยค ๑-๒ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๕ สอบได้ประโยค ป.ธ.๓ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๖ สอบได้ประโยค ป.ธ.๔ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๗ สอบได้ประโยค ป.ธ.๕ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี และสอบจบอภิธรรมบัณฑิต (ป.อบ.) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพ ฯ

พ.ศ. ๒๕๓๐ สอบได้ประโยค ป.ธ.๖ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๔ สอบได้ประโยค ป.ธ.๗ วัดตาลล้อม คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๕๒ จบการศึกษา ป.บส. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดตาลล้อม
(๒๔ พ.ย. ๓๖)

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลแสนสุข
(๘ ธ.ค. ๔๕)

พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์สามัญ
(๒ ก.พ. ๔๗)

พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี
(๒๐ ส.ค. ๔๗)

พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี
(๑๕ มี.ค. ๖๐)

พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้รับพระบัญชาตั้งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี
(๒๑ เม.ย. ๖๕)

ได้รับมอบงานจากเจ้าคณะจังหวัดให้ดูแล งานการเผยแผ่
และการสาธารณะสงเคราะห์

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๖ เป็นครูสอนอภิธัมมัตถสังคหะ ณ วัดเก่าโบราณ จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๖ เป็นครูสอนบาลีและอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายศึกษาสำนักศาสนศึกษา วัดตาลล้อม (วัดเก่าโบราณ) คณะจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง ปฏิบัติงานทุกปีถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง ปฏิบัติงานทุกปีถึงปัจจุบัน

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนาม ที่ พระชลธารวชิรคุณ (๑๒ มิ.ย. ๖๗)

ชีวิตกถา

ว่าด้วยชีวิตที่ประเสริฐ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา

สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนาติ ฯ

(ขุ.สุ. ๒๕/๔๔๘)

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ชีวิตกถาเพื่อเป็นเครื่องเจริญสติปัญญาฉลองศรัทธา เพิ่มพูนกุศลบุญราศีในส่วนแห่งภาวนามัยบุญ แก่ท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่ได้มาประชุมพร้อมกัน ร่วมบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน ณ สถานที่แห่งนี้ การบำเพ็ญกุศลศพ.............ผู้วายชนค่ำคืนนี้ คณะท่านเจ้าภาพประกอบด้วย................. เป็นต้น เป็นประธาน

การที่ท่านสาธุชนทั้งหลายที่เคารพรักนับถือใน...............ผู้วายชน เมื่อทราบข่าวบางท่านมีโอกาสได้มาร่วมรดน้ำศพแสดงความอาลัย บางท่านทราบข่าวภายหลังในวันถัดมามีโอกาสก็มาร่วมไว้อาลัย ด้วยการร่วมฟังสวดพระอภิธรรม เพื่ออุทิศผลบุญตามส่งไปให้ และยังเป็นการมาให้กำลังใจแก่ญาติผู้ตาย ที่มีชีวิตอยู่ เพราะการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวนั้น เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ คือเสียแล้วเสียเลย ไม่มีโอกาสย้อนกลับฟื้นคืนมาได้ ด้วยเหตุนี้

การมาร่วมงานศพจึงชื่อว่ามาด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ มาเพื่อผู้ตาย อันได้แก่การมาร่วมบำเพ็ญกุศลฟังพระสวดพระอภิธรรม จากนั้นกวดน้ำอุทิศตามส่งไปให้ เช่นนี้เรียกว่ามาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ตาย ประการที่ ๒ มาเพื่อให้กำลังใจผู้อยู่ หมายความว่า ผู้มีชีวิตอยู่ที่เป็นคู่ครองก็ดี เป็นลูกเป็นหลานของผู้ตายก็ดี ถึงแม้เขาเหล่านั้นจะยังมีชีวิตอยู่ แต่ก็อยู่ด้วยความเศร้าสลดที่เกิดจากความสูญเสีย ใครก็ตามที่ไม่เคยประสบกับการสูญเสียญาติมิตร ย่อมไม่ทราบถึงความรู้สึก ฉะนั้นวันนี้จึงขอยกพระพุทธภาษิต ที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้ มาอธิบายขยายความให้เกิดสติปัญญาแก่ท่านสาธุชนทั้งหลาย ตามควรแก่เวลา พุทธภาษิตที่ตรัสว่า ทหรา จ มหนฺตา จ เป็นต้น ฯ ท่านตรัสว่า คนทั้งหลายเหล่าใด จะเป็นเด็กก็ตาม เป็นคนแก่ก็ตาม เป็นคนโง่ก็ตาม หรือเป็นคนฉลาดก็ตาม ทั้งหมดทั้งปวงนั้น ย่อมไปสู่อำนาจแห่งความตาย คือมีความตามเป็นเบื้องหน้าด้วยกันทั้งสิ้น ในพระพุทธภาษิตนี้ให้ท่านทั้งหลายคิดถึงข้อเปรียบเทียบ เพื่อสร้างความเข้าใจ เหมือนต้นไม้ที่มีอยู่ทั่วไปเราทั้งหลายเห็นดาษดื่น ต้นไม้ทุกต้นที่มีใบ ไม่เคยมีต้นใดที่ไม่ผลัดใบ ในการผลัดใบนั้น มีทั้งผลัดตามธรรมชาติ และผิดธรรมชาติ ที่กล่าวเช่นนี้ ให้ท่านทั้งหลายคิดตรองตามดู ใบไม้

บางใบแก่เหลืองแล้วร่วงหล่น บางใบยังไม่ถึงกับเหลืองก็ร่วงหล่น แต่บางใบถูกแมลงชอนไชกัดกินใบแล้วร่วงหล่น ปรากฏให้เราเห็นอยู่เป็นประจำ ความรู้สึกของเราทั้งหลายที่เห็นเป็นเรื่องปกติ เพราะเรารู้อยู่ว่า ต้นไม้ย่อมมีการผลัดใบเป็นธรรมดา เมื่อมีใบเกิดขึ้นที่จะไม่แก่ไม่หลุดจากต้นเป็นอันไม่มี เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วย่อมถึงการแก่และร่วงหล่นทั้งหมด เมื่อท่านทั้งหลายพิจารณาเข้าใจธรรมชาติเช่นนี้แล้ว ให้ย้อนกลับเข้ามาคิดถึงสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์เรา ก็ตกอยู่ในลักษณะเดียวกัน คือ มีการเกิดขึ้นจากนั้นก็แก่ชรา วาระสุดท้ายก็ร่วงหล่นไป ชาวโลกสมมุติเรียกว่าตาย คือ จะเป็นเด็กตายก็ตาม ผู้ใหญ่ตายก็ตาม คนโง่ตายก็ตาม หรือ แม้แต่คนระดับนักปราชญ์ราชบัณฑิตตายก็ตาม สรุปแล้วก็คือตายเหมือนกัน แม้กิริยาที่ตาย ก็ไม่หายใจเหมือนกัน ร่างกายสงบนิ่งเหมือนกัน และที่เหมือนกันมากกว่านั้นคือ ไม่ว่าจะเป็นคนมีทรัพย์มาก หรือ คนที่มีทรัพย์น้อย หรือ แม้แต่คนที่ไร้ทรัพย์มีเพียงผ้าที่ปกปิดอัตภาพก็ตาม ทุกคนที่ตายไม่มีใครนำทรัพย์สินที่มีอยู่ติดตัวไปได้เลยเสมอกันหมด แต่ที่ไม่เสมอกันนั้นก็คือเรื่องของความดี ที่แต่ละคนสร้างสมไว้แตกต่างกัน ความดีที่กล่าวนี้ทางพระพุทธศาสนาท่านเรียกว่า เสบียง คือ บุญกุศลที่แต่ละคนกระทำไว้ตลอดชีวิตที่ผ่านมา ที่เกี่ยวกับทานบ้าง ศีลบ้าง ภาวนาบ้าง

หรือ สาธารณะประโยชน์ สาธารณะสงเคราะห์ ตลอดถึงความเป็นผู้มีจิตอ่อนโยนเมตตากรุณาต่อเพื่อมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ ที่ได้ทำไว้ด้วยกาย วาจา และใจ การกระทำต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ไม่เสมอกัน คนที่ทำความดีไว้มากก็มีเสบียงมาก คนทำน้อยก็มีเสบียงน้อย เสบียงเหล่านี้แหละที่ทำให้คนเราต่างกัน ท่านทั้งหลายน้อมจิตคิดไปข้างหน้าเปรียบเทียบดูว่า ระหว่างคน ๒ คน เดินทางออกจากบ้านไปต่างแดน คนหนึ่งมีทรัพย์ติดตัวไปมาก แต่อีกคนมีติดตัวไปนิดหน่อย คนทั้ง ๒ นั้นเมื่อไปอยู่ยังต่างแดน ใครจะมีความสุขสะดวกมากกว่ากัน ใครจะมีชีวิตดีกว่ากัน ท่านทั้งหลายคงพอคิดออก และตัดสินให้ได้ ข้ออุปมานี้ฉันใด คนที่ตายจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้าก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ในส่วนของการตายนั้น ขอจำแนกออกเป็น ๓ ประเภท ประเภทที่ ๑ เรียกว่า ตายร้อน คนตายร้อนนั้น ไม่ใช่ตายในกองไฟ หรือ ร้อนในกระวนกระวายตาย แต่หมายถึงผู้ที่ทำกรรมชั่วไว้ในชีวิตนี้ ในขณะมีชีวิตอยู่ ก็ถูกคนกล่าวขานนินทาใส่ร้ายป้ายสีให้ได้รับความร้อนอกร้อนใจเป็นประจำ เนื่องด้วยการกระทำชั่วของเขา แม้แต่เวลาที่ตายไปแล้ว ก็ถูกยกขึ้นมากล่าวขานนินทาเป็นแม่บทให้คนรุ่นหลังได้ทราบ เช่น พระเทวทัต ในสมัยท่านมีชีวิตอยู่ได้ทำอนันตริยกรรม คือ ประทุษร้ายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ด้วยการกลิ้งหินลงหมายปลงพระชนม์ เมื่อท่านยังไม่มรณภาพ ก็ถูกคนนินทา หลังจากท่านมรณภาพไปแล้ว คนก็ยังตามนินทาว่าร้ายถึงท่านในทางที่ไม่ดีเสมอ ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๒๕๖๐ กว่าปีก็ยังไม่เลิกราพูดถึงความชั่วของท่าน นี่แหละที่เรียกว่า ตายร้อน ฯ

ประเภทที่ ๒ ตายแล้วตายเลย การตายแล้วตายเลยนั้น หมายถึง คนที่เกิดมาแล้ว ไม่เคยทำอะไรให้เป็นประโยชน์ที่ประทับอกประทับใจใคร ๆ เป็นคนเห็นแก่ตัวไม่เอื้อเฟื้อญาติมิตร คิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ไม่มีสังคหวัตถุธรรมกับใคร ๆ คนประเภทนี้ เมื่อตายไปแล้วจะไม่มีใครจำเขาได้ หลังจากตายแล้วคนก็ลืมไม่มีใครคิดถึง เหมือนเป็นคนที่ไม่เคยรู้จักมักคุ้นกัน เช่นนี้เรียกว่า ตายแล้วตายเลย ฯ

ประเภทที่ ๓ ตายแล้วฟูเฟื้อง ผู้ที่ตายประเภทที่ ๓ นี้ ตายแล้วเหมือนไม่ตาย หมายความว่า อัตภาพร่างกายของเขาตายไปแล้วก็จริง แต่ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีของเขานั้นยังปรากฏอยู่ทั้งในที่มืดและที่แจ้ง ทั้งตามลมและทวนลม จะมีคนยกย่องสรรเสริญกล่าวขานถึงในทุกที่ทุกแห่ง เหมือนหลวงปู่ทวด, สมเด็จพุฒาจารย์โต หรือ หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า ตายแล้วฟูเฟื้องตายเหมือนไม่ตาย ฯ

ขอให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเข้าใจไว้ว่า คนที่สร้างคุณประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้น ถึงเขาจะตายไปแล้ว แต่ชื่อเกียรติคุณความดีจะไม่ลับไปจากใจคน เพราะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อชาติและพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เราได้พบเห็นนั้น ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก ท่านทั้งหลายเหล่านั้นถึงแม้ว่า จะลาลับจากโลกไปแล้วก็ตาม คงลาจากไปเฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้น ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณความดียังคงทับถมอยู่บนผืนปฐพีนี้อย่างไม่มีวันจืดจาง ดังพุทธภาษิตที่ตรัสว่าว่า **รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ ฯ** ซึ่งแปลว่า อัตภาพร่างกายของสัตว์ย่อยยับไป แต่เกียรติคุณความดีจะย่อยยับไปเช่นนั้นก็หาไม่ ฯ ดังที่คนโบราณท่านนิยมพูดกันว่า คนดีและคุณความดีนั้น อยู่ในสถานที่ใดก็ตาม ย่อมตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ความดีเป็นสิ่งคงที่เหมือนเกลือรักษาความเค็ม

ท่านสาธุชนทั้งหลาย..................ตายไปเฉพาะร่างกาย แต่ชื่อเสียงเกียรติคุณความดีนั้น ยังแผ่ขยายไปในโลกนี้ ทั้งสู่ที่ตามลมและทวนลม เราซึ่งเป็นเหล่าพุทธบริษัทที่รักในตัวผู้ตาย ได้ทราบถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารว่าชีวิตของคนเราก็เหมือนกันเช่นนี้ เพราะธรรม ๒ ประการนี้ คือ การเกิด และการตาย เป็นธรรมคู่กัน เมื่อมีเกิดขึ้นนำหน้า ก็ต้องมีตายตามมาข้างหลัง ความเกิดนำมาก่อน ความตายจึงย้อนตามมาข้างหลัง

และขึ้นอยู่ที่ว่า ความตายจะตามมาเร็ว หรือช้าเท่านั้น เพราะเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ต้องบ่ายหน้าไปสู่ความตายด้วยกันทั้งหมด ไม่มียกเว้นให้แก่ใคร ๆ ดังพุทธภาษิตในทีฆนิกาย มหาวรรค ที่ได้ยกขึ้น ณ เบื้องต้นนั้นว่า **ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา สพฺเพ มจฺจุวสํยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา ฯ** ซึ่งแปลความว่า จะเป็นเด็กก็ตาม ผู้สูงอายุก็ตาม คนโง่เขลาเบาปัญญาก็ตาม หรือ แม้แต่เป็นคนฉลาดก็ตาม ล้วนต้องไปสู่อำนาจแห่งความตาย มีความตายเป็นเบื้องหน้าเสมอกันทั้งนั้น ฯ

ท่านสาธุชนทั้งหลาย บัดนี้..............ได้ละอัตภาพนี้ไปแล้วก็จริง แต่จิตวิญญาณของเขาที่ได้สั่งสมกุศลผลบุญอันเป็นคุณงามความดีที่ประเสริฐไว้ ตลอดระยะเวลาที่เขามีชีวิตอยู่ จิตวิญญาณที่สั่งสมคุณความดีเหล่านั้นของเขาที่ผ่องใสไปด้วยความดี ก็จักชักนำให้มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า โดยไม่ต้องสงสัย สมดังนัยแห่งพระธรรมเทศนา ที่อาตมภาพ ได้แสดงมาโดยลำดับด้วยประการฉะนี้ ฯ

อิมินา กตปุญฺญวเสน ด้วยอำนาจแห่งกุศลผลบุญที่คณะท่านเจ้าภาพได้ประกอบแล้วนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยอำนวยวิบากสมบัติ อันเป็นส่วนแห่งอิฏฐวิบูลมนูญผลถึงแก่ผู้วายชนม์ในสัมปรายภพ และเจตนาบุญทั้งปวงที่คณะท่านเจ้าภาพได้กระทำ

สำเร็จลงแล้วในครั้งนี้ จงส่งผลดลบันดาลให้คณะท่านเจ้าภาพประสบด้วยพรอันประเสริฐ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ธนสารสมบัติสมดังเจตนาที่คณะท่านเจ้าภาพปรารภ จงทุกประการ รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในชีวิตกถา ก็เห็นเป็นการสมควรแก่เวลา จึงขอยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้แต่เพียงนี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)
เรียบเรียง

อานิสังสกถา

ว่าด้วยอานิสงส์แห่งการให้ทาน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

เย เกจิ พุทฺธํ สรณํ คตา เส

น เต คมิสฺสนฺติ อปายภูมินฺติ ฯ

(สํ.ส.อ. ๑๕/๑๒๑)

ณ บัดนี้ อาตมภาพ จักแสดงพระธรรมเทศนาอานิสังสกถา พรรณนาอานิสงส์แห่งการให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประเทืองปัญญา ชำระมลทินใจแห่งท่านทั้งหลาย จักได้ถือเป็นแนวทางสัมมาปฏิบัติ ตามสมควรแก่โอกาสและเวลา สืบต่อไป

ดำเนินความว่า คำว่า ทาน นี้ แปลว่าการให้ทั้งที่เป็นวัตถุ และมิใช่วัตถุ ถ้าให้วัตถุสิ่งของ เช่น ให้ปัจจัย ๔ เรานิยมเรียกว่า ให้ทาน อีกอย่างเราให้ความไม่กลัวอันตรายแก่กันและกัน มีการ ไม่แสดงความโกรธ เกลียด อาฆาต พยาบาท เป็นต้น เรียกว่า ให้อภัยทาน ก็ในทานทั้ง ๒ นั้น ในที่นี้ขออรรถาธิบายในข้อวัตถุทาน คือ การเสียสละให้สิ่งของเพื่อสงเคราะห์บุคคล หรือ สัตว์ทั่วไป ที่เขาด้อยโอกาสกว่าเรา เหมือนศัพท์สังคมที่นิยมพูดกันทุกวันนี้ว่า “แบ่งปันความสุข” ก่อนอื่นที่เราจะให้ทานนั้น ท่านสอนให้ พิจารณาด้วยปัญญาถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น จากการให้ทานก่อน

เมื่อเห็นประโยชน์แล้วจึงให้ เรียกว่า เป็นการให้ทานที่สมบูรณ์แบบอันพระตถาคตทรงสรรเสริญ ดังที่พระองค์ตรัสว่า วิเจยฺย ทานํ สุคตปฺปสตฺถํ ฯ แปลว่า การเลือกแล้วจึงให้ เป็นกิจที่พระสุคตทรงสรรเสริญ ฯ เพราะเมื่อได้พิจารณาเห็นประโยชน์แล้ว จะทำให้ศรัทธาปัญญาของบุคคลผู้จะให้ทานนั้นเต็มเปี่ยม เกิดความอิ่มเอิบใจ อันจะเป็นเหตุให้ทานครั้งนั้น มีผลมาก มีอานิสงส์มาก อันจักเผล็ดผลมหาศาลทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ ขอยกตัวอย่างเช่น บุคคลที่เล็งเห็นประโยชน์ของเมล็ดมะม่วงเพียงเมล็ดเดียวว่า เมื่อปลูกลงไปด้วยความใส่ใจและดูแลเต็มที่ มะม่วงเพียงเมล็ดเดียวในอนาคตข้างหน้า อาจให้ผลมากมายเหลือจะประมาณ ตลอดกาลยืดยาว เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์เช่นนี้แล้ว บุคคลนั้นจึงจัดแจงปลูกมะม่วงเมล็ดนั้นลงไป พร้อมกับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เมื่อเป็นเช่นนั้น ถึงกาลเวลาที่มะม่วงเจริญเติบโตสมควรจะให้ผล ก็ย่อมให้ผลที่ดีและยาวนาน อันยังความปลื้มใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปลูกในวันหนึ่งข้างหน้านั้นฉันใด การให้ทานด้วยปัจจัย ๔ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน หมายความว่า บุคคลที่ให้ทานด้วยข้าวน้ำในปัจจุบัน ถึงแม้จะลงทุนด้วยทรัพย์ในการให้เพียงครั้งเดียว แต่ผลย่อมเกิดขึ้นมากทั้งในปัจจุบันและอนาคตชาติ เหมือนมะม่วงที่เจ้าของลงทุนปลูกด้วยทรัพย์เพียงครั้งเดียว ย่อมให้ผลมากในอนาคต

ฉันนั้น โดยความเป็นจริงว่า บุคคลให้ทานด้วยอาหารในปัจจุบัน ผลที่ออกมาในอนาคตเป็นเหตุแห่งความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์ คือเขาจะเกิดอยู่ในภพใด สถานที่ใด การแสวงหาทรัพย์ย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายแก่เขา ทั้งทางบกและทางน้ำ เมื่อบุคคลอื่นอดอยากยากจน เขาจักไม่อดอยากยากจน บุคคลอื่นมีทุกข์ด้วยการดำเนินชีวิต เขาจักมีความสุขในการดำเนินชีวิต บุคคลอื่นเลี้ยงชีวิตด้วยความฝืดเคือง เขาจักเลี้ยงชีวิตด้วยความสะดวกสบาย เป็นต้น ข้อนี้เป็นผลแห่งการให้ข้าวน้ำเป็นทานในอดีตที่เคยทำมาประการที่หนึ่ง ฯ ส่วนบุคคลผู้ให้ทานด้วยผ้าเครื่องปกปิดร่างกาย ผลในอนาคตนั้น เขาจักมีผิวพรรณผุดผ่องเป็นเลิศ ทั้งยังห่างไกลจากสรรพอันตรายต่าง ๆ เพราะเครื่องนุ่งห่มนั้นเป็นกำแพงปกป้องอันตรายที่เกิดจากความหนาว ความร้อน สัมผัสอันจะเกิดจากเหลือบ ยุง ลม และแดด เป็นต้น ผลที่ผู้ถวายทาน จะพึงได้รับจึงปกป้องอันตรายเหล่านั้น ข้อนี้เป็นผลของทานประการที่ ๒ ฯ สำหรับบุคคลผู้ให้ทานด้วยที่อยู่อาศัย หรือ เครื่องอำนวยความสะดวกในที่อยู่ที่อาศัย มีเตียงตั้ง เครื่องใช้ไม้สอย เป็นต้น ผลที่เขาจะพึงได้รับในอนาคต จักเป็นผู้ไม่ไร้ที่อยู่ที่พักพิง เขาเกิดในชาติใด ภพใด ภาษาใด ก็ตาม จักเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยที่อยู่อาศัยในสถานที่นั้น ๆ มีที่หลบฝน หลบแดด มีความสุขจากการใช้สมบัติในภพนั้น ๆ ข้อนี้ก็เป็นผล

ของเสนาสนะทานประการที่ ๓ ฯ และทานประการสุดท้ายนั้น คือ การให้ทานด้วยเภสัชสำหรับรักษาโรค ข้อนี้สำคัญมากเพราะ ทุกคนที่เกิดมาแล้วไม่มีใครเลยที่ต้องการเจ็บป่วย ทุกคนอยากมี ร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคกันทั้งนั้น ดังที่เราเห็นกันอยู่ใน ปัจจุบัน คนทั้งหลายเสาะแสวงหายา และเภสัชต่าง ๆ เพื่อเป็น เครื่องกระตุ้นให้ร่างกายแข็งแรงมีอายุยืนยาว เห็นเขาโฆษณาอะไร ว่าดีต่างก็แสวงหามา เมื่อร่างกายผิดปกติ ก็ต้องพึ่งแพทย์หมอ ทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วยความยากลำบาก ก็ยอมจ่ายออกไป เพราะต้องการให้ตนห่างไกลจากโรคต่าง ๆ เพราะทุกคนต่างทราบ ดีว่า ความป่วยไข้เป็นความทุกข์กาย ทุกข์ใจ เมื่อความป่วยไข้ไม่มี ถึงจะยากดีมีจนก็ยังแสวงหาความสุขได้ เพราะใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว คนที่ร่างกายแข็งแรงปราศจากโรค จึงนับว่าเป็นคน มีโชคมีลาภ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า "อาโรคฺยา ปรมาลาภา ฯ" แปลว่า ความไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ ฯ ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นชัดได้ว่า ความสุขก็ตาม ความทุกข์ก็ตาม ความมั่งมีศรีสุข ความยากจนข้นแค้นทรัพย์สินก็ตาม หรือ แม้แต่ความเป็นผู้มีอายุยืน อายุสั้น มีโรคภัยไข้เจ็บน้อย หรือมากก็ตาม ทั้งมวลนี้ล้วน สืบเนื่องมาจากเหตุในอดีต ที่ทุกคนสร้างสมมาแล้วทั้งสิ้น ไม่มีอะไร ที่จักเป็นการบังเอิญเกิดขึ้นมาเองโดยไร้เหตุ เมื่อเหตุมีผลก็ต้องเกิด

ตามมาเป็นเหตุ หมดผลก็อดตามมา ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ผู้รู้แจ้งแทงตลอดเหตุและผลจึงว่า "ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ ฯ" แปลว่า บุคคลหว่านพืชชนิดใดไว้ ย่อมได้รับผลชนิดนั้น เป็นต้น ฯ ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งเภสัชทาน ทานประการที่ ๔ ฯ ดังได้อรรถาธิบายมาแต่ต้น ท่านสาธุชนทั้งหลายบางคนบางท่านอาจเกิดความคิดขึ้นว่า การให้ทานทุกประการนั้น ผู้ให้ทาน ก็อยากจะได้เห็นผลทันตา เพราะบางคนคิดไปว่า ถ้ารอถึงภพชาติหน้า เราจะได้เสวย หรือไม่อยากรับผลทานในภพปัจจุบัน เพื่อความปลื้มใจในการกระทำของตน ข้อนี้พระพุทธองค์ก็ทรงตรัสไว้เช่นเดียวกันว่า บุคคลผู้ให้ทานนั้น ย่อมประสบผลแห่งการให้ในปัจจุบัน ๕ ประการ คือ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักใคร่พอใจของคนหมู่มาก ๑, คนทั้งหลายย่อมพอใจคบหาสมาคมกับผู้ให้ทาน ๑, เกียรติศัพท์ชื่อเสียงความดีย่อมขจรไป ๑, เขาเข้าสู่สมาคมใด ๆ ย่อมองอาจไม่เก้อเขิน ๑, และผู้ให้ทานนั้นเมื่อละจากโลกนี้แล้วเขาย่อมมีสุคติเป็นที่ไป ๑ ทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นผลแห่งทานในปัจจุบัน อันผู้ให้ทานจะพึงประสบพบเห็นได้ด้วยตนเอง ฯ ดังได้อธิบายมาแล้ว ขอให้สาธุชนทั้งหลายได้ใคร่ครวญพิจารณาถึงเหตุและผล เพราะทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกใบนี้ ที่เราประสบพบเห็นกันอยู่ทุกวัน ล้วนเกิดขึ้นมาจากเหตุทั้งสิ้น ผลที่เกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยไม่มีเหตุนั้นไม่มี เหมือนผล

มะม่วง ย่อมมาจากเหตุ คือ ต้นมะม่วง ต้นมะม่วงก็เป็นผล ที่มาจากเมล็ดมะม่วง และ เมล็ดมะม่วงก็มาจากผลมะม่วง สรุปว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเหตุ และเป็นผลของกันและกันอยู่ในตัวเอง จะเกิดขึ้นมาโดยปราศจากเหตุนั้นเป็นไม่มี ท่านสาธุชนทั้งหลาย เมื่อได้ใคร่ครวญด้วยปัญญาแล้วจักทราบถึงเหตุและผลได้ เมื่อทราบแล้วท่านทั้งหลาย สามารถเลือกประพฤติปฏิบัติตามพระดำรัสของพระพุทธองค์ในข้อที่เห็นว่า เหมาะสมแก่ชีวิตประจำวันของตัวเราเองได้ดี ก็ปฏิบัติไปตามนั้น เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน และเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขยังสัมปรายภพ เพราะบุคคลที่ยึดปฏิบัติตามคำสั่ง สอนของพระพุทธศาสนาก็ดี ศรัทธาในพระรัตนตรัยก็ดี บุคคลเหล่านี้ท่านกล่าวว่า เขาเหล่านั้นจักไม่ไปสู่อบาย ดังพุทธภาษิตที่ยกขึ้นเบื้องต้นนั้นว่า “เย เกจิ พุทฺธํ สรณํ คตา เส, น เต คมิสฺสนฺติ อปายภูมินฺติ ฯ เป็นต้น แปลว่า บุคคลเหล่าใด ถึงพระพุทธเป็นที่พึ่ง เขาเหล่านั้น จักไม่ไปสู่อบายภูมิ ฯ ดังนี้แล

ท้ายที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย คุณบูรพาจารย์ คุณทาน ศีล และภาวนา ขอท่านสาธุชนทั้งหลายในสมาคมนี้ จงเป็นผู้ปราศจากอันตราย ทั้งปวง ประสบด้วยพรชัยทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

รวมทั้งมีปฏิภาณธนสารถึงพร้อมทั่วกัน ทุกท่าน ทุกคน เทอญ ฯ
อาตมภาพแสดงพระธรรมเทศนามา เห็นสมสมัยแก่กาลเวลา
ขอยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้เพียงนี้ เอวังก็มี ด้วยประการะฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)
เรียบเรียง

อัปปมาทธรรมกถา

ว่าด้วยความไม่ประมาท

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ

อายุ ขีวติ มจฺจานํ กุนฺนทีนํ ว โอทกนฺติ ฯ

(ขุ.มหา. ๒๙/๑๔๔)

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาอัปปมาทธรรมกถา พรรณนาถึงความไม่ประมาท เพื่อเป็นธัมมัสสวนมัยบุญให้เป็นเครื่องเจริญสติปัญญา ฉลองศรัทธาอนุรูปแก่กุศลจริยาทักษิณานุประทานกิจ ซึ่งคณะเจ้าภาพประกอบด้วย............. มีศรัทธาเป็นสมานฉัน บำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่............. อดีต............. ที่มรณภาพลงแล้วเมื่อวันที่............. นั้น.............

ท่านพุทธบริษัททั้งหลาย อันความกตัญญูกตเวทิตาธรรม คารวะธรรม และอปจายนะธรรมที่เกิดมีด้วยศรัทธาน้ำใจของเหล่าพุทธบริษัทผู้มีความเคารพนับถือต่อท่าน............. ผู้มรณภาพจากไปแล้วและไปลับ แต่ด้วยแรงแห่งคุณธรรมที่ฝังลึกในจิตใจของเหล่าพุทธบริษัทมิได้ลาลับดับจากไปด้วย ได้อนุสรณ์ถึงคุณูปการของท่าน............. อันเป็นเหตุให้แสดงออกทางไตรทวารดังที่ปรากฏอยู่ขณะนี้ สมดังพุทธภาษิตในติโรกุฑฑสูตรที่ตรัสว่า

“เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ” แปลว่า เมื่อบุคคลตามระลึกถึงคุณูปการที่ผู้ล่วงลับได้เคยทำไว้ในกาลก่อน พึงบำเพ็ญกุศลทักษิณาอุทิศตามส่งไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นการตอบแทนดังนี้

ในอวสานแห่งชีวิตของ.............. นับได้ว่า เป็นวันที่เหล่าพุทธบริษัทอันมีคณะสงฆ์เป็นต้น ได้ประสบความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ แต่ถึงจะเสียใจและเสียดายก็ยังไม่ถึงกับเสียศูนย์ เพราะทราบอยู่ว่าทุกชีวิตที่เกิดมาแล้ว ล้วนมีความตายเป็นที่สุด จะเกิดอยู่ในตระกูลสูง หรือต้อยต่ำ ก็ล้วนมีความตายเสมอกัน ดุจใบไม้ต้นเดียวกัน ถึงบางใบจะอยู่สูงสุดยอด หรือแม้ใบที่อยู่ต่ำติดดิน เมื่อถึงกาลเวลาก็ล่วงหล่นลงมากองทับถมกับพื้นดินเสมอกันฉันนั้น เพราะความตายนี้ ย่อมย่ำยีสัตว์ทั้งปวงในโลกนี้เสมอกันทั้งสิ้น ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า **“ยถาปิ เสลา วิปุลา นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา”** เป็นต้น ซึ่งแปลว่า ภูเขาศิลาใหญ่สูงจดฟ้ากลิ้งมาโดยรอบจากทิศทั้งสี่ ย่อมบดขยี้บรรดาสัตว์แม้ฉันใด ความแก่ความตายก็ฉันนั้น ฯ ไม่ว่าสัตว์นั้นจะอยู่ในวรรณะใด ตระกูลใด คือตระกูลสูงสุด หรือต่ำสุด ก็ตามมิได้ละเว้นใคร ๆ ไว้เลย ย่อมครอบงำย่ำยีสัตว์ทั้งหมดทุกประเภทเสมอกัน ดังอุทานธรรมที่ท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่า **“อันความตายชายนารีหนีไม่พ้น จะมีจนก็ต้องตายกลายเป็นผี ถึงแสนรักก็ต้องร้างห่างทันที ไม่วันนี้ก็วันหน้า**

ช้าหรือเร็ว จะหนีอื่นหมื่นแสนในแดนโลก พอย้ายโยกหลบลี้หนีพ้นได้ แต่หนีหนึ่งซึ่งมีชื่อ คือ หนีตาย หนีไม่ได้ใครไม่พ้นสักคนเดียว"

เมื่อเราทั้งหลายมาทราบถึงความจริงเช่นนี้แล้ว ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้หวนคำนึงถึงอุปการคุณของ............. ผู้ลาลับดับจากไปที่เคยได้ทำไว้แก่ตน และสาธารณะประโยชน์ จึงได้มาแสดงออกทางไตรทวาร คือ กาย วาจา และใจ ร่วมบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานอุทิศตามส่งให้เป็นปฏิการคุณ ดังที่คณะท่านเจ้าภาพบำเพ็ญอยู่ในขณะบัดนี้ จึงถึงการนับได้ว่า เป็นการแสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรมอันเป็นเครื่องหมายของคนดี ดังคำธรรมภาษิตที่ว่า **"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา"** แปลความว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี ดังนี้ ฯ และมีคำที่นักปราชญ์ท่านประพันธ์ไว้น่าคิดว่า **"กตัญญูรู้คุณท่านสำคัญนัก เพราะเป็นหลักของคนดีมีครบถ้วน ตอบแทนท่านให้งดงามตามสมควร คนดีล้วนมีใจมั่น กตัญญู" ฯ**

ท่านพุทธบริษัททั้งหลาย การมรณภาพของ............. ต้องตามนัยพุทธภาษิตที่ยกเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นว่า **"อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา"** เป็นต้น ฯ ความว่า วันคืนย่อมล่วงไป ชีวิตย่อมหมดไป อายุของสัตว์ทั้งหลายย่อมสิ้นไป ดุจน้ำแห่งลำธารย่อมเหือดแห้งไป ฉะนั้น ฯ พุทธพจน์นี้พระพุทธองค์โปรดประทานไว้เพื่อจะทรง

เตือนสติ ให้พุทธบริษัทตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ให้มีสติระลึกถึงกาลเวลาอยู่เสมอว่า **"กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺติ"** วันคืนล่วงไป ๆ เราทำอะไรอยู่ ฯ เมื่อระลึกถึงอยู่อย่างนี้จะทำให้เป็นผู้ไม่ประมาทขวนขวายประกอบแต่คุณความดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนและคนอื่น อีกทั้งยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาทในสถาน ๔ คือ ๑) ชื่อว่าไม่ประมาทในกาลเวลา ๒) ชื่อว่าไม่ประมาทในวัย ๓) ชื่อว่าไม่ประมาทในการงาน และ ๔) ชื่อว่าไม่ประมาทในชีวิต ฯ อธิบายพอเป็นอนุสสติเพื่อเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติพอเป็นที่เข้าใจ คือ.-

ที่ชื่อว่าไม่ประมาทในกาลเวลานั้น คือ ไม่ปล่อยให้เวลาล่วงไป ๆ โดยไร้ประโยชน์ โดยถือเอาเวลาเป็นของมีค่าทุกวินาทีสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นโดยตระหนักเสมอว่า กาลเวลาเป็นเสมือนภัยร้ายกลืนชีวิต ถ้าเราตั้งตนอยู่ในความประมาทก็จะกลืนชีวิตเราให้หมดไปทุกขณะ ควรที่เราจะถือเอากาลเวลาที่เหลืออยู่สร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนและคนรอบข้าง รวมถึงกิจการงานต่าง ๆ อย่างปล่อยให้กาลเวลาผ่านเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นท่านจึงเปรียบกาลเวลาว่า เหมือนยักษ์ที่เที่ยวกินสัตว์ทั่วพื้นปฐพีไม่มีใครหลบหลีกหนีไปได้ จากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปีหมุนเวียนเปลี่ยนแปรไปไม่หยุดยั้ง พร้อมกับฉุดคร่าชีวิตสัตว์

ทั้งหลายให้ดับสูญไปด้วย ฉันนั้น จึงไม่ควรประมาทในกาลเวลาดังกล่าวมาเป็นประการแรก ฯ

ที่ชื่อว่าไม่ประมาทในวัยนั้น ท่านให้รู้จักประกอบกิจการงานที่เหมาะสมกับวัย คือวัยต้นให้มุ่งหนักในด้านวิชาการ วัยกลางคนให้หนักในธุระกิจการงานเพื่อตั้งหลักปักฐาน วัยสุดท้ายให้มุ่งหลักหนักในการสะสมเสบียงคือบุญ เพื่อเตรียมเดินทางไปสู่ปรโลก ดังพุทธภาษิตที่ว่า **"ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ"** แปลว่า บุญเท่านั้นจะเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกเบื้องหน้า ดังนี้เป็นต้น เป็นประการที่ ๒ ฯ

ที่ชื่อว่าไม่ประมาทในการงานนั้น การงานในที่นี้หมายถึงกิจการงานทั่ว ๆ ไปที่บุคคลจะพึงทำ คือให้รู้จักประกอบอาชีพสุจริตอันเป็นหลักสำหรับเลี้ยงชีวิต ไม่เป็นคนว่างงานให้รู้จักขวนขวายประกอบอาชีพทำมาหากิน ดังคำโบราณที่ว่า จงเอาเยี่ยงกาแต่อย่าเอาอย่างกา ดังนี้ เป็นประการที่ ๓ ฯ

และที่ชื่อว่าไม่ประมาทในชีวิตนั้น คือให้ระลึกอยู่เสมอว่าชีวิตนี้น้อยนักไม่ถึง ๑๐๐ ปีก็จักดับ และชีวิตนี้มีความตายเป็นที่สุด ข้อนี้เป็นหลักความจริง เพราะทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกใบนี้น้อยคนนักที่จะมีอายุอยู่ถึง ๑๐๐ ปี แม้องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธพระองค์เป็นศาสดาของเหล่าเทวาและมนุษย์ ก็ทรงมีพระชนม์ชีพ

อยู่ได้เพียง ๘๐ พรรษากาลเท่านั้น ด้วยเหตุฉะนี้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นใครล้วนแต่มีความตายเป็นที่สุด คือ ต้องตายทุกคน เนื่องจากความเกิดเป็นเบื้องต้นของชีวิต อันมีความแก่ความป่วยไข้เป็นท่ามกลาง และลงท้ายด้วยความตายเป็นที่สุด ความตายนั้นจึงเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน จะแตกต่างกันที่กาลเวลาว่า ความตายของผู้ใดจะเกิดขึ้นช้าหรือเร็วกว่ากัน ดังบทโคลงที่ว่า **"เห็นหน้าอยู่เมื่อเช้า สายตาย, สายอยู่สุขสบาย บ่ายม้วย, บ่ายสดชื่นรื่นรวย เย็นดับชีพแฮ, เย็นอยู่หยอกลูกด้วย ค่ำม้วย อาสัญ"** ฯ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรประมาทในชีวิต อีกนัยหนึ่ง ท่านเปรียบชีวิตของคนเราไว้ว่าเหมือนกับของที่ยืมเขามา คือยืมมาจากความตายซึ่งก็คือพญามัจจุราชนั่นเอง โดยไม่มีใครผู้ใดผู้หนึ่งทราบว่า ความตายนั้นจะเกิดขึ้นเวลาใด วันไหน คืนไหน เดือนไหน หรือปี พ.ศ. อะไร ตลอดถึงโรค และอุบัติ เหตุอะไรที่พญามัจจุราชจะใช้เป็นเครื่องมือมาทวงเอาคืนไป ทุกคนทราบเฉพาะเวลา - วันที่ - เดือน - และ พ.ศ. ที่ตนเกิดเท่านั้น เมื่อเราทั้งหลายมาทราบว่าชีวิตนี้เป็นของยืมเขามาเช่นนี้ ก็ไม่สมควรนิ่งนอนใจจงรีบขวนขวายอาศัยชีวิตที่ยังมีอยู่แสวงหาสิ่งที่มีคุณค่า ถือเอาประโยชน์จากสิ่งที่ยืมมาให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ ถ้ามัวนั่งคิดนอนคิดประมาทในชีวิตไม่รีบแสวงหาประโยชน์ เมื่อถึงกาลเวลาพญามัจจุราชมาทวงคืนจะเกิด

ความเสียใจว่า ทานเรายังไม่ได้ให้ ศีลยังไม่ได้รักษา ภาวนายังไม่ได้เจริญ ประโยชน์ทั้งหลายที่ตั้งใจไว้ว่าจะทำ ก็ยังทำไม่สมบูรณ์ ก็มาทวงคืนไปเสียแล้ว อันเป็นการสายเกินแก้ ดังนั้น จึงไม่ควรเป็นผู้ประมาทในสถานะแม้ที่ ๔ ดังอรรถธิบายมาแล้วนี้ ฯ

ท่านพระ..............นั้น ถึงแม้ท่านจะมรณภาพไปแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นตลอดเวลาที่ท่านดำรงชีวิตอยู่ได้ชื่อว่า เป็นผู้ไม่ประมาทในกาลเวลา ในวัยในการงาน และในชีวิต จึงถือเป็นแม่แบบให้ท่านทั้งหลายได้เห็น ได้ทราบในปฏิปทาและวาจาของท่าน อันเป็นหลักสามารถให้นำไปเป็นแบบในการดำเนินชีวิตได้ เพราะท่านได้ปฏิบัติให้เราเห็น เป็นให้เราดู มีชีวิตอยู่ให้เราได้ศึกษาเป็นแบบอย่างมาบัดนี้ ท่านทิ้งไว้ให้เราเห็นเพียงร่อง และรอยของท่านเท่านั้น โดยร่องรอยทั้งหมดนั้น จารึกอยู่ที่กุฎีบ้าง โบสถ์วิหารลานเจดีย์บ้าง อาณาบริเวณจดรั้ววัดบ้าง ตลอดถึงเครื่องใช้ทุกอย่างภายในวัดที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จากนี้ไปเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท ที่จะช่วยกันอนุรักษ์ดูแลรักษาร่องและรอยของท่านไว้ไม่ให้สูญหายไปง่าย ๆ ด้วยการน้อมนำปฏิปทาของท่านมาปฏิบัติ ดูสิ่งที่ท่านทำ จำคำที่ท่านสั่งสอน และบทกลอนที่ท่านกล่าว ปฏิปทาทั้งหลายเหล่านี้ของท่าน ก็จะไม่สูญเปล่าไปจากเรา ท่านจากไปเพียงร่างกายเท่านั้น ดังที่ท่านผู้รู้กล่าวว่า

“ดินจะกลบกายวายสังขาร ไฟจะผลาญชีพให้มลายสูญ แต่ความดีที่ทำไว้จะค้ำคูณ จะเทิดทูนแทนร่างที่จากไป”ฯ

สรุปความว่า เมื่อเหล่าพุทธบริษัททราบความชัดดังอธิบายมานี้ ให้ยึดถือปฏิปทาตามแนวพระธรรม แล้วนำมาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต เพื่อความเจริญในปัจจุบันชาติ และเพื่อไม่ให้ขาดความเจริญยังสัมปรายิกภพ เหตุที่ได้มาปรารภสุจริตธรรมแล้วน้อมนำมาปฏิบัติ ก็จักขจัดทุจริตธรรมความเศร้าหมองเสียหายแห่งกาย วาจา และใจเสียได้ เพราะความไม่ประมาทเป็นเครื่องนำพาดังพุทธภาษิตที่ตรัสว่า “อปฺปมาโท อมตํ ปทํ” แปลว่า ความไม่ประมาทเป็นหนทางแห่งความไม่ตาย ดังอรรถาธิบายมาฉะนี้ ฯ

อิมินา กตทกฺขิณานุปทานวเสน ด้วยอำนาจกุศลทักษิณานุประทานที่เหล่าพุทธบริษัทบำเพ็ญในขณะนี้ ขอจงเป็นพลังพิเศษส่งกระแสบุญถึงจิตวิญญาณของท่าน............. ท่านจะสถิตอยู่ ณ สถานที่แห่งภพภูมิชั้นใดก็ตาม ขอได้ทราบและรับอนุโมทนาบุญที่เหล่าพุทธบริษัทบำเพ็ญอุทิศตามถวายไปให้ในกาลครั้งนี้ และด้วยกุศลคุณความดีแห่งน้ำใจไมตรีครั้งนี้ ขอให้คณะเจ้าภาพและสาธุชนทุกหมู่เหล่า จงประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต และธุระกิจหน้าที่การงานตลอดทุกทิพาราตรีกาลนานเทอญ ฯ

อาตมภาพแสดงพระธรรมเทศนา อัปมาทธรรมกถา สมสมัยได้เวลา ขอยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)

เรียบเรียง

สายใยสายสัมพันธกถา

ว่าด้วยสายสัมพันธ์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม

เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรนฺติ ฯ

(องฺ.ทสก. ๒๔/๑๖๖)

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาสายใยสายสัมพันธกถา กล่าวถึงสายสัมพันธ์ ๕ สาย อันเป็นปฐมเหตุแห่งการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน เพื่อให้เกิดบุญในส่วนแห่งภาวนามัยดังที่คณะท่านเจ้าภาพ อันประกอบด้วย.............. เป็นประธาน และท่านที่เคารพนับถือในน้ำจิตน้ำใจอัธยาศัยไมตรีแห่ง.............. ผู้วายชนม์ จึงร่วมบำเพ็ญบุญกุศลเป็นทักษิณานุปทานบรรณาการ ด้วยอนุสรณ์ถึงเกียรติคุณแห่งผู้วายชนม์เป็นที่ตั้ง คณะเจ้าภาพได้จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นเบื้องต้น จากนั้นจัดให้นิมนต์พระสงฆ์สาธยายในส่วนแห่งพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ การกระทำทั้งนี้แหละทั้งนั้นก็เพื่อสร้างธัมมัสสวนมัยบุญอันเป็นส่วนแห่งภาวนามัยให้เจริญยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างบุญภาวนามัยให้มีกำลังสูงส่ง

ท่านสาธุชนทั้งหลาย การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานนั้น เป็นการบำเพ็ญเพื่อให้เกิดประโยชน์ถึงผู้ตายเป็นประการสำคัญ ด้วยการทำบุญถึงผู้ตายนั้นจะแบ่งออกเป็น ๒ วาระด้วยกัน คือ วาระแรกนั้น เป็นการแสวงหาสร้างศรัทธาบุญภาวนามัยให้เกิด เพราะทุกคนต้องสร้างสมบุญให้เกิดขึ้นในจิตใจของตนก่อน คือ ประครองใจของตนให้พร้อมด้วยบุญที่เกิดขึ้นจากการกราบพระรัตนตรัย อันเป็นส่วนแห่งภาวนามัย จากนั้นสมาทานเบญจศีล และรับศีลอันเป็นส่วนแห่งสีลมัย สุดท้ายด้วยการน้อมใจสดับรับฟังพระธรรมเทศนา ตลอดถึงฟังพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเพื่อน้อมนำใจให้เกิดสติปัญญา ดังพุทธภาษิตที่ตรัสว่า **สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ** แปลว่า การฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา ฯ ดังนี้ กิจเบื้องต้นนี้เป็นส่วนแห่งภาวนามัย คือบุญภาวนามัยที่เกิดขึ้นสำเร็จมาจากแรงศรัทธาความตั้งใจเป็นประการแรก

ประการที่ ๒ จากนั้นเมื่อใจของเราสงบเสงี่ยมบุญภาวนามัยเกิดขึ้นแล้ว ให้ปฏิบัติกิจแห่งทักษิณานุปทาน คือ กรวดน้ำตามอุทิศบุญส่งไปถึงผู้ตายเป็นลำดับสุดท้ายที่เรียกว่า บุญเพิ่มเติม การทำเช่นนี้ เป็นการบำเพ็ญบุญทักษิณาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ตายโดยตรง ในการบำเพ็ญบุญนั้น ถ้าเราทำเพื่อประโยชน์แก่ตนเองจะปฏิบัติเฉพาะประการแรกก็ได้ แต่เมื่อเราทำเพื่อให้

เกิดประโยชน์แก่ผู้ตาย ต้องปฏิบัติให้ครบทั้ง ๒ ประการ จะขาดข้อใดข้อหนึ่งหาสำเสร็จผลไม่ เพราะถ้าขาดไปเพียงข้อเดียวประโยชน์ย่อมไม่สำเร็จแก่ผู้ตาย ขออุปมาเพื่อเป็นที่เข้าใจง่ายดังนี้ อุปมาข้อแรก เหมือนพ่อแม่ประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาทรัพย์ เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วเก็บไว้ใช้เฉพาะตน ไม่จุนเจือเป็นค่าอาหารและแบ่งปันให้แก่ลูกหลานได้ใช้จ่าย ทรัพย์นั้นย่อมเกิดประโยชน์เฉพาะพ่อแม่เท่านั้น ไม่เกิดประโยชน์ต่อลูกหลาน ข้ออุปมานี้ฉันใด บุคคลที่บำเพ็ญบุญให้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อไม่กวดน้ำอุทิศไปถึงญาติมิตรผู้ตายไป ก็มีอุปไมยฉันนั้น ฯ เนื่องด้วยบุคคลผู้ไปสู่ปรโลกไม่มีที่พึ่งพาอาศัยอื่นนอกเสียจากที่พึ่งคือบุญ ญาติมิตรจึงได้ทำทักษิณาอุทิศตามไปให้เพื่อเป็นเสบียงเพิ่มเติมยังปรโลก ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า **ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ** ซึ่งแปลว่า บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ในโลกเบื้องหน้า ดังนี้ ฯ ท่านสาธุชนทั้งหลาย ในขณะนี้ท่านทั้งหลายมาร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพ............. การมาของท่านทั้งหลายนั้น เมื่อกล่าวตามหลักทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า มาตามสายสัมพันธ์ สายสัมพันธ์ที่กล่าวนี้พระพุทธองค์ตรัสปรากฏในติโรกุฑฑสูตร ๕ สายสัมพันธ์ด้วยกัน ขออธิบายขยายความพอเป็นเครื่องเจริญศรัทธาเสริมสติปัญญาเพื่อให้เป็นบ่อเกิดแห่งบุญภาวนามัยของท่านทั้งหลาย ดังต่อไปนี้.-

สายที่ ๑ อทาสิ เม ได้แก่สายแห่งการสงเคราะห์กันด้วยการให้ หมายความว่า ผู้ตายหรือครอบครัวผู้ตายนั้น ได้เคยสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่คนทั่วไป หรือแก่สาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยการบริจาคปัจจัย ๔ มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น การเสียสละทรัพย์ของตนออกไป จึงเป็นสายใยข้อผูกพันทางใจที่ทำให้ลืมกันไม่ลง ปลงไม่หลุด ดังพุทธภาษิตที่ตรัสว่า **ททมาโน ปิโย โหติ ฯ** แปลว่า ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก ดังนี้ ฯ

สายที่ ๒ อกาสิ เม ได้แก่สายแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจการงานต่าง ๆ มีการงานที่ต้องออกกำลังช่วยกระทำด้วยกายเป็นต้น หมายความว่า ในชีวิตที่ผ่านมานั้นผู้ตาย หรือ ครอบครัวผู้ตายได้เคยช่วยเหลือการงานสาธารณะประโยชน์ สาธารณะสงเคราะห์แก่สังคม หรือ ชุมชนตลอดถึงคนรอบข้าง เมื่อสิ้นชีวิตลงคนทั้งหลายจึงอนุสรณ์ถึงความดีมีน้ำใจของผู้ตาย และมาร่วมบำเพ็ญบุญทักษิณานุปทานเป็นปฏิการตอบแทนในงานนี้

สายที่ ๓ ญาติ คือ สายแห่งญาติสาโลหิต ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติสายฝ่ายมารดา หรือฝ่ายบิดาก็ตาม เมื่อญาติคนใดคนหนึ่งตายลงย่อมไม่นิ่งนอนใจ เพราะชีวิตของคน ๆ หนึ่งนั้นมีการตายเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เมื่อ............. ตายลง ญาติใกล้ไกลจึงมาร่วมด้วยช่วยกัน เป็นการแบ่งเบาภาระช่วยจัด ช่วยทำให้งาน

การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานกิจเป็นไปด้วยดี อันเป็นภาระหน้าที่ของเครือญาติที่จะต้องสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน

สายที่ ๔ มิตร คือ สายแห่งคนที่มีน้ำใจรักใคร่ปรารถนาต่อกันดี ดังที่พระพุทธองค์ตรัสปรากฏในทีฆนิกายว่า มิตรที่ดีมีประโยชน์นั้นมีอยู่ ๔ จำพวก คือ คนที่มีอุปการะต่อกัน ๑ คนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ๑ คนที่แนะนำประโยชน์ให้ ๑ และคนที่มีความรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน ๑ บรรดากลุ่มมิตร ๔ จำพวกนี้ท่านตรัสว่า **เป็นมิตรแท้** ขณะมีชีวิตอยู่ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันถึงตายไปแล้วก็ไม่ทอดทิ้งกัน เรียกได้ว่าเมื่อมีชีวิตอยู่คบหากันด้วยกายใจ เมื่อตายไปยังคบหาวิญญาณ ดังที่ท่านทั้งหลาย ได้เห็นได้รับรู้ถึงน้ำใจแห่งผู้มีเกียรติทั้งหลาย ที่มาร่วมงานทักษิณานุปทานในงานครั้งนี้

และ**สายที่ ๕** สุดท้าย คือ **สขา** ได้แก่ สายแห่งเพื่อฝูง ที่เรารู้จักกันในสมัยปัจจุบันนี้ว่า คนเรียนหนังสือร่วมสถาบันเดียวกันจะเรียกว่า เพื่อนร่วมสถาบัน ศึกษาจบพร้อมกัน เรียกเพื่อนร่วมรุ่นทำงานบริษัทเดียวกัน เรียกเพื่อนร่วมงาน อยู่หมู่บ้านเดียวกันก็เรียกเพื่อนบ้าน ถ้ารักนับถือกันมากก็เรียกว่า เพื่อนซี้ เป็นต้นสารพัดเพื่อนไม่จำกัดเพศและวัย เมื่อได้มีความคุ้นเคยสนิทสนมกันมากบ้าง น้อยบ้าง ก็นับกันว่าเพื่อน ด้วยเหตุนี้เมื่อเพื่อนละจากโลกไป

คนที่รักและนับผู้ตายว่า เป็นเพื่อนในฐานะเพื่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่กล่าวมาแล้วนั้น เมื่อมีเวลาและโอกาส จึงมีน้ำใจมาร่วมงานไว้อาลัยในการครั้งนี้

ท่านสาธุชนทั้งหลาย สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นมาในโลกจักเป็นสิ่งมีชีวิตก็ตาม หรือปราศจากชีวิตก็ตาม ย่อมหนีไม่พ้นธรรม ๒ สถาน คือ **เกิดขึ้นหนึ่ง และดับลงหนึ่ง** เมื่อมีการเกิดขึ้นก็มีการดับลงเป็นสภาวะคู่กัน ที่จักมีเกิดเพียงอย่างเดียว หรือดับเพียงอย่างเดียวนั้นเป็นอันไม่มี ดังบทพระบาลีปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่ตรัสว่า **ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ฯ** ซึ่งแปลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด ย่อมมีความดับเป็นธรรมดา ฯ ดังนี้ ด้วยเหตุดังที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาข้ออุปมานี้เป็นข้อเปรียบเทียบ เช่นไฟที่เราจุดขึ้นที่ประทีปโคมไฟ หรือ ที่ภาชนะต่าง ๆ มีเทียนเป็นต้นทั่วไป เมื่อจุดติดขึ้นแล้วที่จะไม่ดับนั้นเป็นอันไม่มีฉันใด สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายมีมนุษย์เป็นต้น ก็ฉันนั้น คือเมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว จะไม่ดับหายตายจากไปเป็นอันไม่มีก็เหมือนกัน ฉันนั้น ฯ

ด้วยเหตุฉะนั้น ก่อนที่จะถึงเวลาละอัตตภาพจากโลกนี้ไป ทุกชีวิตควรที่จะฝากอนุสรณ์ความดีไว้บนโลกใบนี้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ยึดถือตามเป็นแม่แบบ ไม่ลืมเลื่อนไปจากใจ เมื่อได้เห็น

สิ่งเป็นอนุสรณ์แล้ว เป็นเหตุให้ระลึกถึงหน้าค่าตาแม้กระทั่งรูปร่างได้ว่าท่านผู้นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส จึงทรงประพันธ์กลอนเป็นอนุสสติเปรียบเปรยไว้ว่า

พฤษภกาษร อีกกุญชรอันปลดปลง,
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี,
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์,
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา ฯ

ในบทกลอนนี้พระองค์กล่าวเตือนสติไว้ว่า วัวก็ดี ควายก็ดี หรือ แม้แต่ช้าง เมื่อตายไปยังมีคู่เขาและงาปรากฏให้เห็น อันเป็นเครื่องหมายให้รู้ได้ว่า วัว ควาย และช้าง สำหรับมนุษย์เรานั้นไม่มีเขาและงา หากแต่ว่า มีเพียงความดีและความชั่วเท่านั้นที่ยังปรากฏเหลืออยู่ ด้วยเหตุนั้นพระองค์จึงประพันธ์เตือนสติไว้ต่ออีกว่า

ความดีก็ปรากฏ เกียรติยศลือชา,
ความชั่วก็นินทา ทุรยศ ยินขจร ฯ

ท่านสาธุชนทั้งหลาย เป็นอันสรุปเนื้อหาสาระใจความได้ว่า สายใยแห่งสายสัมพันธ์ ๕ สายที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเครื่องดึงดูดให้คนทั้งหลายมาร่วมงานทักษิณานุปทานในแต่ละวัน ๆ ทำให้คนเรานั้นไม่ลืมกัน สมัยเมื่อมีชีวิตอยู่ก็เป็นมิตรรักใคร่ใกล้ชิดกัน

ถึงคราวละไปสู่สวรรค์ เป็นต้น ก็ยังไม่อับจนบรรดาผู้คนที่กล่าวขานถึง ดังอรรถาธิบายมาจะเห็นได้ว่า ความดีนั้นเป็นคุณธรรมที่คงทนดังคำที่กล่าวว่า "ความดังไม่คงที่ แต่ความดีสิคงทน, ประดุจเกลือที่รักษาความเค็มไว้ฉะนั้น" ฯ ขออนุโมทนาสาธุการในส่วนแห่งกุศลทักษิณานุปทานที่ท่านทั้งหลาย มีครอบครัวของผู้วายชนม์เป็นต้น ที่ได้บำเพ็ญจากวันต้นจนถึงวาระสุดท้ายนี้ จงเกิดประโยชน์โสตถิผลสำเร็จถึงผู้วายชนม์ และผู้มีชีวิตอยู่ทุก ๆ คนตลอดกาลนาน ฯ

อิมินา กตปุญญวเสน ด้วยอำนาจกุศลผลบุญทักษิณานุประทานที่เหล่าพุทธบริษัทบำเพ็ญในขณะนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยส่งผลบุญถึงจิตวิญญาณของ.............. ผู้วายชนม์ไปแล้วนั้น เขาจะสถิตอยู่ ณ สถานที่แห่งภพภูมิชั้นใดก็ตาม ขอได้ทราบข่าวและรับอนุโมทนาบุญที่เหล่าญาติมิตรบำเพ็ญอุทิศตามไปให้ในกาลครั้งนี้ และด้วยกุศลคุณความดีแห่งน้ำใจไมตรีครั้งนี้ ขอให้คณะเจ้าภาพและสาธุชนทั้งหลายทุกหมู่เหล่า จงประสบแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต และธุรกิจหน้าที่การงานตลอดทุกทิพาราตรีกาลนาน พรอันเป็นที่ปรารถนา ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ จงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลายทั่วถึงกันทุกท่านทุกคน เทอญ ฯ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในสายสัมพันธ์กถา เห็นสมควรแก่กาลสมัย ขอยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้แต่เพียงนี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)
เรียบเรียง

ชรามรณกถา

ว่าด้วยชรามรณะ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ

เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุํ ปาเชนฺติ ปาณินนฺติ ฯ

(ขุ.ธ.อ. ๒๕/๑๑๑)

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในชรามรณกถา แห่งพระสูตรอังคุตตรนิกายพอเป็นเครื่องสนองคุณศรัทธาแห่งท่านพุทธบริษัททั้งหลายตามสมควรแก่โอกาส เนื่องจากวันนี้พุทธบริษัท โดยมี.............. เป็นเจ้าภาพ พร้อมด้วยญาติสนิทมิตรสหายมีกายใจเป็นสมานฉันท์ร่วมบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน เพื่ออุทิศกัลปนาผลอันเลิศบูชาคุณ..............เป็นปฏิการตอบ การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานเพื่อผู้ตายนั้น เป็นการประกาศถึงความกตัญญูกตเวทีของผู้บำเพ็ญให้ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลก เพราะความกตัญญูกตเวทีนั้น ถึงมีอยู่ในผู้ใด ชุมชนใด หรือสังคมใดก็ตามถ้าไม่มีการแสดงออกทางกายวาจาแล้ว จักไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งทราบว่า สังคมนั้น หรือบุคคลนั้นๆ มีคุณธรรมข้อนี้ แต่เมื่อมีการแสดงออก ด้วยการทำประโยชน์ให้แก่กันและกัน ก็จักเป็นนิมิตเครื่องหมายให้ทราบได้ว่า บุคคลนั้น สังคมนั้นมีคุณธรรม เพราะ

คุณธรรม คือความกตัญญูกตเวทีนี้ เป็นเครื่องหมายของคนดี ดังที่ท่านนักปราชญ์ได้ประพันธ์คาถาไว้ว่า **"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตฺญฺญูกตเวทิตา"** แปลว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี ๆ ด้วยเหตุนั้น คนดีคนชั่วเราจะดูกันที่รูปร่างอันปรากฏอยู่ภายนอกไม่ได้ หากเราดูเพียงหน้าตารูปกายแล้ว สามารถตัดสินได้ว่า เขาเป็นคนดี หรือไม่ดีนั้น เมื่อเราเห็นหน้าตาเขาดี ก็จะทึกทักว่าเป็นคนดี เมื่อเห็นคนหน้าตาอัปลักษณ์ ก็จะพลอยทึกทักเอาว่าเป็นคนชั่วเสียหมด คือ เราจะดูที่การแต่งกายแล้วตัดสินความดีความไม่ดีของคนนั้นหาได้ไม่ เพราะการแต่งกายมิใช่เครื่องหมายประกาศความดีความชั่ว ถ้าหากว่าการแต่งกายเป็นเครื่องหมายประกาศให้ทราบ คนทุกคนที่แต่งกายดี ก็จักเป็นคนดีไปหมด หรือ แม้แต่คนชั่วที่ไปนำเครื่องแต่งกายดี ๆ มาแต่งก็จะต้องเป็นคนดีไปหมด ซึ่งข้อนี้หาเป็นเช่นนั้นไม่ คนจะดี หรือชั่วอยู่ที่การกระทำ เป็นเครื่องแสดงออก เหมือนดวงประทีปเมื่อแสงสว่างยังไม่ปรากฏ คนทั้งหลายย่อมไม่ทราบ แต่เมื่อแสงสว่างปรากฏออกมาเมื่อใด จึงสามารถทราบได้ว่าเป็นดวงประทีป ขณะเวลานี้ท่านสาธุชนมาร่วมบำเพ็ญกุศลเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่............. ผู้จากไป จึงเห็นได้ว่าผู้ตายมีคุณความดี เพราะการมีเหล่าญาติมิตรมาร่วมบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นเครื่องแสดงออก และ

เหล่าญาติมิตรทั้งหลาย ก็มีการประพฤติแสดงออกทางกายวาจาของตนเป็นเครื่องปรากฏของความเป็นผู้มีน้ำใจ คือ กตัญญูกตเวทิตาธรรม เหตุนั้นญาติมิตรจึงได้มาประชุมพร้อมกันในสถานที่นี้ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่บุคลากรที่สำคัญในครอบครัวของตน อันที่จริงความตายนี้ เป็นเรื่องที่มนุษย์เราสมมุติเรียกขานกันให้เป็นการสื่อความเข้าใจกันในภาษานั้น ๆ เพราะความตายนี้มีมาคู่กับความเกิดของสัตว์ทั้งหลายในทุก ๆ ภพที่มีการเกิดขึ้นมาช้านานแล้ว เมื่อมีการเกิดขึ้นของสัตว์ในภพใด ๆ ก็ต้องมีการตายของสัตว์ในภพนั้น ๆ จะมีคนรู้หรือไม่รู้ก็ตาม การเกิดการตายก็มีอยู่โดยปกติธรรมชาติ เพียงแต่หาผู้ใดใครผู้หนึ่งทราบได้ยาก ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสปรากฏในธรรมนิยามสูตรว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ความเที่ยงแท้แน่นอนแห่งธรรมธาตุนั้น คือ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเป็นต้น ก็ตั้งมั่นอยู่อย่างนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปรไปเป็นอย่างอื่น ฯ** คืออัตภาพร่างกาย หรือ ขันธ์ ๕ นี้ ในอดีตไม่เที่ยงเป็นทุกข์-อนัตตาฉันใด ถึงในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน และในอนาคตก็จะเป็นอย่างนั้นนี่แหละ คือ ความเที่ยงแท้แน่นอน ที่เกิดมาคู่กับความไม่เที่ยงแห่งชีวิตของสัตว์ ถึงแม้ว่า ความตายนั้น จะเป็นสิ่งที่ทุกคนทุกชีวิตไม่ปรารถนา แต่เป็นสภาวะที่สัตว์ทุกประเภทปฏิเสธไม่ได้จะอยู่

ในฐานะใดก็ตาม คือ คนต่ำต้อย หรือสูงศักดิ์ คนยากจน หรือมั่งมีก็ตาม ล้วนหลีกหนีไม่พ้นจากความตาย ถึงแม้ว่าทุกคนจะต้องการมีชีวิตอยู่ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ เราจึงควรศึกษาถึงความตายว่า คืออะไร เพื่อเป็นการไม่ประมาทในชีวิต ความตายตามหลักทางพุทธศาสนาท่านหมายถึงการสิ้นใจ สิ้นชีวิต ความอยู่ต่อไปแห่งอัตภาพร่างกายไม่ได้ เคลื่อนไหวไม่ได้ เราสมมุติเรียกว่า ตาย หรือ มรณภาพ มรณกรรม อสัญกรรม เป็นต้น แล้วแต่ฐานะที่ดำรงชีวิต ดำรงตนอยู่ในฐานะใดก็สมมุติเรียกไปตามฐานะนั้น ๆ หรือ บางครั้งจะเรียกว่า การเสียชีวิตก็ตาม สรุปลงแล้วคือการตาย สิ่งที่มาคู่กับการตายนั้น คือ ความเป็นอยู่ของชีวิต ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบต่าง ๆ คือ ขันธ์ ๕ หรือ เรียกว่า กายกับจิตที่ประชุมกัน โดยมีการทำงานประสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่เมื่อใดกายกับจิตดับลง ไม่สามารถดำรงสภาพดังกล่าวได้ คือ ประชุมกันทำงานไม่ได้ ประสานสัมพันธ์ หรือ อิงอาศัยกันต่อไปอีกไม่ได้ เมื่อนั้นความตายก็เกิดขึ้น ดังที่ท่านให้ความหมายไว้ในพระสูตรว่า การตายของสัตว์เรียกว่า จุติ คือ ความเคลื่อนไป, ความทำลายไป, ความหายไป, ความตายกล่าว คือ มฤตยู, การทำกาละ, ความแตกแห่งขันธ์, ความทอดทิ้งร่างกาย, ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ของสัตว์นั้น ๆ จากหมู่สัตว์นั้น ๆ, **รวมแล้วก็ คือ มรณะ หรือ ความตายนั่นเอง**

เรื่องของความตายนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอุปมาอุปมัยไว้ปรากฏในพระสูตรว่า คนเลี้ยงโคย่อมต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากินด้วยใช้ท่อนไม้บังคับฉันใด ความแก่และความตายก็ย่อมต้อนชีวิตของสัตว์ไปฉันนั้นเหมือนกัน โดยพระพุทธองค์ตรัสอุปมาความแก่และความตายเป็นประดุจนายโคบาลถือท่อนไม้ต้อนฝูงโค ท่านสาธุชนทั้งหลาย เรามาทำความเข้าใจเรื่องของความตายที่ท่านกล่าวอธิบายไว้ในอรรถกถา อภิธัมมัตถสังคหะ โดยท่านกล่าวไว้ว่า "อายุกฺขเยน กมฺมกฺขเยน อุภยกฺขเยน อุปจฺเฉทกกมฺมุนาเจติ จตุธา มรณุปฺปตฺติ นามาติ" แปลว่า ชื่อว่าความตายมี ๔ ประการ คือ ตายเพราะสิ้นอายุ ๑ ตายเพราะสิ้นบุญ ๑ ตายเพราะสิ้นทั้งบุญและอายุ ๑ และตายเพราะกรรมเข้ามาตัดรอน ๑, ท่านขยายความในเรื่องของความตายใช้ศัพท์ เรียกว่า มรณุปปัตติจตุกกะ ที่แปลว่าเหตุเกิดขึ้นแห่งความตายมี ๔ ประการ

ประการที่ ๑ เรียกว่า อายุขยะมรณะ เป็นการตายของสัตว์เพราะสิ้นอายุขัยของตนที่มีในภพภูมินั้นๆ ซึ่งเป็นการกำหนดขอบเขตแห่งการตั้งอยู่ของชีวิตแล้วแต่ว่าภพภูมินั้น ๆ จะมีอายุขัยของตนเท่าใด ถึงแม้ว่าบางครั้งอำนาจของบุญกรรมยังมีอยู่ก็ตามพอถึงขีดจำกัดของอายุขัยของตนก็ต้องจบชีวิตด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ก็มีบางคนที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เกินกว่าอายุขัย

เนื่องจากเขาเหล่านั้นมีอดีตบุญกรรมที่เกี่ยวกับความมีจิตเมตตา ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตในอดีตชาติ ด้วยอำนาจบุญนั้นจึงอุปถัมภ์ค้ำชู ช่วยหล่อหลอมเลี้ยงชีวิตของเขาให้ดำรงต่อไปในโลกนี้ได้ ดังที่ปรากฏให้เราได้เห็นทั้งในอดีตและปัจจุบันนี้ ฯ

ประการที่ ๒ กัมมักขยะมรณะ เป็นการตายเพราะสิ้นบุญ เนื่องจากมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มีชนกกรรมเป็นผู้นำให้เกิด และมีอุปถัมภกกรรมเป็นผู้คอยดูแลหล่อเลี้ยงอุดหนุนร่างกายและจิตใจของผู้นั้นให้เจริญ สำหรับอุปถัมภกกรรมที่มีหน้าที่ช่วยอุดหนุนชีวิตสัตว์นี้ ขึ้นอยู่ที่กำลังของบุญ เมื่อบุญมีกำลังแรงก็เป็นเหตุให้สัตว์นั้นมีอายุยืน เมื่อบุญมีกำลังน้อยก็เป็นเหตุให้สัตว์นั้น มีอายุน้อยตามไป เพียง ๑ เดือนบ้าง, ๑ ปีบ้าง, หรือ ๑๐ ปี ๓๐ ปี ๘๐ ปี ก็แล้วแต่กำลังบุญอุดหนุน ดังที่ปรากฏให้เราได้เห็นกันในปัจจุบันนี้มากมายของผู้ที่ตายจากการป่วยไข้ด้วยโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งที่บางคนมีอายุได้เพียงน้อยนิด แต่ก็ต้องมาสิ้นชีวิตจากญาติมิตรไปเพราะการหมดไปแห่งกำลังของบุญกรรม ฯ

ประการที่ ๓ อุภยักขยะมรณะ เป็นการตายเพราะความสิ้นสุดลงแห่งอำนาจของอายุขัยและอำนาจบุญกรรมที่หมดลงพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นธรรมชาติที่เราท่านทั้งหลายทราบได้ยาก

เพราะเป็นไปตามธรรมชาติของสภาวธรรมที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุดพร้อมกัน ฯ

ประการที่ ๔ อุปัจเฉทกะมรณะ เป็นการตายเพราะกรรมเข้าไปตัดรอนชีวิต ที่เรานิยมเรียกว่า อุบัติเหตุตาย ทั้งที่ผู้นั้นยังไม่ถึงเวลาตาย เนื่องจากอายุก็ยังมีอยู่และอำนาจของบุญกรรม ก็ยังมีอยู่แต่มีเหตุทำให้ผู้นั้นต้องตายไป ดังที่ปรากฏให้เราทั้งหลายได้เห็นได้ฟังอยู่บ่อย ๆ และที่เกิดแก่พี่น้องในต่างจังหวัดช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือบุคคลที่ฆ่าตัวตายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตลอดถึงบุคคลที่ถูกผู้อื่นกระทำให้ตายเหล่านี้เป็นต้น ท่านเรียกว่า **อุปัจเฉทกมรณะ**ทั้งสิ้นเนื่องจากการตายประเภทที่ ๔ นี้เป็นการตายที่ยังไม่ถึงกาลเวลาเขาเหล่านั้นยังไม่สมควรที่จะตายก็มาตายจากญาติมิตรไปเพื่อความกระจ่างในเรื่องของความตายทั้ง ๔ ประการนี้ พระอรรถกถาท่านได้แสดงอุปมาเปรียบเทียบความตาย ทั้ง ๔ ประการนี้ไว้โดยอุปมาเหมือนการดับของดวงประทีป เมื่อดวงประทีปจะดับลงนั้นย่อมดับลงด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เมื่อไส้ของประทีปหมด แสงสว่างก็จะดับลงเหมือนกับสัตว์ทั้งหลายที่หมดอายุขัยหล่อเลี้ยงแล้ว ก็ถึงแก่ความตายฯ

ประการที่ ๒ เมื่อน้ำมันของประทีปหมด แสงสว่างก็จะดับลงเหมือนกับสัตว์ทั้งหลายที่หมดบุญอุปถัมภ์ ก็ตายไปเพราะหมดบุญฯ

ประการที่ ๓ เมื่อไส้ของประทีปและน้ำมันนั้นหมดลงพร้อม ๆ กัน แสงสว่างก็จะดับลงเมื่อนั้น เหมือนกับสัตว์ทั้งหลายที่ตายไปเพราะการหมดทั้งอายุขัยและบุญกรรม ฯ

และประการที่ ๔ เมื่อประทีปนั้นยังมีไส้และน้ำมันอยู่ แต่ถูกลมพัด หรือ ประสบเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ทำให้แสงสว่างดับลง เหมือนชีวิตของสัตว์ทั้งหลายที่ต้องตายไปเพราะอุบัติเหตุอาเภทภัยต่าง ๆ ทั้งที่อายุขัยของเขาเหล่านั้นยังเหลืออยู่ตลอดถึงบุญกรรมก็ยังมีกำลังอยู่ แต่ต้องมาตายก่อนกำหนดอย่างไม่คลาดฝันเป็นเหตุให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเกิดความเศร้าเสียใจต่อการจากไปของเขาเหล่านั้น ฯ

ท่านสาธุชนทั้งหลาย ดังที่ได้อธิบายมานี้จะเห็นได้ว่าทุกชีวิตของสัตว์นั้นมีการเกิดขึ้น ดิ้นรณดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ และจากไปในที่สุด เป็นวัฏจักรไม่มีการหยุดอยู่กับที่เหมือนกาลเวลาที่ไม่มีการหยุด พระพุทธองค์จึงตรัสเตือนสติดังที่ยกไว้เป็นนิกเขปบทเบื้องต้นนั้นว่า นายโคบาลย่อมต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากินด้วยท่อนไม้ฉันใด ความแก่เจ็บและความตายย่อมต้อนอายุของสัตว์ไป ฉันนั้น เหตุดังกล่าวมานี้ขอท่านทั้งหลายได้ใช้สติปัญญาพิจารณาแล้วนำสาระไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนต่อไป ฯ

ในท้ายสุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ อาตมภาพขอตั้งจิตอธิษฐาน อิมินา กตทกฺขิณาผลวเสน ด้วยอำนาจแห่งผลบุญทักษิณานุปทานที่เหล่าพุทธบริษัทได้กระทำแล้วในครั้งนี้ ขอจงเข้าไปสำเร็จประโยชน์แก่.............. ผู้ละจากโลกนี้ไปแล้ว ที่สถิตอยู่ในภพภูมินั้น ๆ เมื่อได้รับทราบข่าวการกุศลนี้ขอได้อนุโมทนาสาธุการในทักษิณานุปทานอันเหล่าญาติมิตรบำเพ็ญอุทิศเจาะจงไปให้ในครั้งนี้ จงบันดาลให้ผู้วายชนม์ไปแล้ว ได้ประสบสุขสิริสวัสดิ์อิฏฐวิบูลมนูญผล สมดังเจตนาความปรารถนาของเหล่าญาติมิตรจงทุกประการ รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา ก็พอสมควรแก่เวลา จึงขอสมมุติยุติพระธรรมเทศนาลงคงไว้แต่เพียงนี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)

เรียบเรียง

ทักษิณานุปทานกถา

ว่าด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลเพิ่มให้แก่ผู้ตาย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต

เปตาน ปูชา จ กตา อุฬารา

พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนนฺติ ฯ

(ขุ.เปต. ๑๘/๙๐)

ณ บัดนี้จักแสดงพระธรรมเทศนาเพื่อให้เป็นธัมมัสสวนมัยบุญ บ่อเกิดแห่งศรัทธา ปสาทะ เจริญสติปัญญาเพื่อเพิ่มพูนกุศลบุญราศี แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายโดยมี.............. เป็นต้นเป็นเจ้าภาพ ที่ได้มาประชุมพร้อมกันอยู่ ณ ศาลาศาสนถานแห่งนี้ อันเนื่องด้วยการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานเพื่ออุทิศแด่.............. ผู้ละจากโลกไปในวัยอายุนับได้.............. ปี การจากไปของผู้วายชนม์นั้น ก่อให้เกิดความเศร้าสะเทือนจิตใจแก่ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด โดยเฉพาะสมาชิกในครัวเรือนที่เศร้าใจต่อการจากไปของบุคคลผู้เป็นที่รัก ผู้เป็นเสาหลักของครอบครัว ในครอบครัวหนึ่ง ๆ นั้น โบราณท่านกล่าวว่า พ่อเป็นเสมือนถ่อแม่เป็นแพ ลูก ๆ เป็นผู้อาศัยอยู่บนแพ เมื่อพ่อตายอุปมาเหมือนถ่อหัก แม่ตายเหมือนแพแตก ลูก ๆ ต้อง

ย้ายแยกกระจัดกระจายดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด โดยปราศจากถ่อและพายเกื้อหนุนนำพาชีวิต

ในวันนี้.............. ผู้เป็นถ่อ (ผู้เป็นแพ) ของลูก ๆ ได้หักลง (แตกอับปางลง) เนื่องจากใช้งานมานานปี ในการหักของถ่อ หรือการแตกของแพนั้น บางครอบครัวก็ไม่กระทบกระเทือนมาก เนื่องจากลูก ๆ ได้อาศัยถ่อและแพข้ามถึงฝั่งแล้ว แต่บางครอบครัวก็เป็นที่น่าเศร้าใจเพราะลูก ๆ ยังไม่ถึงฝั่ง จำต้องดิ้นรนมองหาฝั่งเพื่อประคับประคองตนให้มีชีวิตรอดต่อไป บัดนี้.............. ก็ได้จากบุคคลผู้เป็นที่รักไปแล้ว และการจากไปนี้เป็นการจากครั้งสุดท้ายของชีวิต ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะได้กลับมาพบกันในลักษณะเดิมอีกต่อไป จะอย่างไรก็ตามบุคคลผู้อยู่ภายหลังทุกชีวิต ก็ไม่อยากให้เขาจากไปลักษณะอย่างนี้ คือ จากไปอย่างไม่มีโอกาสกลับ แต่ก็เป็นเรื่องสุดวิสัยที่ไม่สามารถจะห้ามไม่ให้เกิดเรื่องอย่างนี้ได้ เพราะทุกคนก็ทราบอยู่แล้วว่า เรื่องของความเป็นความตายนั้นเป็นของคู่กับชีวิตทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ เมื่อทุกชีวิตเกิดขึ้นมาแล้วความตายก็เป็นเงาตามติด ขึ้นอยู่ที่ปัจจัยกาลเวลาจะปรากฏเมื่อใด เหมือนแสงสว่างกับความมืดเป็นสิ่งที่คู่กัน เมื่อมืดมาสว่างหายและเมื่อสว่างมามืดก็หายไปฉันนั้น ชีวิตของสัตว์ทุกประเภทก็เช่นเดียวกัน ชีวิตเหมือนแสงสว่างความตายเหมือนความมืด

เพราะเมื่อถึงวาระถึงเวลาที่ความตายปรากฏชีวิตก็ดับสูญไปเช่นเดียวกัน แต่คนส่วนมากมักยินดีความเกิดจะเห็นได้จากการเกิดของสมาชิกในครอบครัว เมื่อลูกหลานเกิดขึ้นมามักมีความปลื้มใจรับขวัญ โดยไม่มีผู้ใดที่จะคำนึงคิดถึงความตายที่เป็นเงาตามมาเนื่องจากมัวแต่คิดดีใจว่า ได้ลูกได้หลานอีกคน จึงไม่คิดถึงความตายที่มาพร้อมกับวันเกิดของลูกหลาน จะได้คิดก็ต่อเมื่อความตายปรากฏกับชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน สติปัญญาได้ตามมากับความเศร้าโศกในขณะกำลังประครองใจอดกลั้น ฉะนั้นในโอกาสนี้ จึงขอนำคำตรัสสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏอยู่ในติโรกุฑฑสูตรตอนหนึ่งว่า โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต ฯ เป็นต้นที่ยกไว้เป็นนิกเขปบทเบื้องต้น โดยพระพุทธองค์ตรัสแนะการปฏิบัติต่อผู้ตายไว้ว่า ญาติมิตรผู้ที่มีชีวิตอยู่ ควรแสดงออกด้วยการปฏิบัติต่อสรีระของผู้ล่วงลับไปเป็น ๓ ประการ คือ.-

ประการที่ ๑ มาแสดงออกซึ่งความเกี่ยวข้องกันให้ปรากฏ

ประการที่ ๒ ทำการยกย่องบูชาให้เกียรติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นกรณีพิเศษ

ประการที่ ๓ ทำทักษิณาในพระสงฆ์เพื่อผู้ล่วงลับไปแล้ว

ทั้ง ๓ ประการนี้ ขออรรถาธิบายโดยสังเขปเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ คือ.-

ประการที่ ๑ ที่ตรัสว่า "โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต" คือ การมาแสดงออกซึ่งน้ำจิตน้ำใจในงานศพตามประเพณีนิยม มีการรดน้ำศพ เป็นต้น ฯ ดังที่พวกเราได้กระทำสืบ ๆ ต่อกันมาจนถึงบัดนี้ เพราะเมื่อเรามาปฏิบัติแล้ว คนอื่นเห็นก็จักรู้ได้ว่า คนนี้มีความเกี่ยวข้องกันกับผู้ล่วงลับไปแล้วไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความเกี่ยวข้องกันของคนในโลกนี้ มีอยู่ ๒ ทาง คือ.- ๑) คนที่เกิดมาเกี่ยวข้องกันทางเชื้อสายที่ท่านเรียกว่า ญาติสายโลหิต และ ๒) คนที่มีความเกี่ยวข้องกันทางสังคม ในฐานะครอบครัวเป็นสามีภรรยา ในฐานะหน้าที่การงานเป็นผู้บังคับบัญชา เป็นนายจ้าง เป็นลูกจ้าง เป็นเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น เมื่อเกี่ยวข้องกันแล้ว ก็มีความผูกพันรักใคร่กันเวลามีความทุกข์ก็ปรับทุกข์กัน เวลามีสุขก็สุขด้วยกันดังนี้ เป็นต้น ฯ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า ญาติธรรม คือ ญาติทางความดีที่มีต่อกัน ข้อนี้ต้องตามพุทธภาษิตที่ว่า "วิสฺสาสปรมา ญาตี" แปลว่า ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างสนิท ใครจะเป็นญาติทางไหนก็ตาม เมื่อมาช่วยงานศพท่านเรียกว่า มาประกาศความเป็นญาติให้ปรากฏ ข้อนี้ต้องตามพระพุทธพจน์ ที่ปรากฏอยู่ในมงคลสูตรว่า **"ญาตกานญฺจ สงฺคโห เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ"** แปลว่า การสงเคราะห์ญาติเป็นมงคลอย่างสูง หรือ ถ้าจะแปลอย่างชาวบ้านก็แปลว่า **การช่วยงานศพได้บุญมาก ฯ**

ประการที่ ๒ ท่านตรัสว่า "เปตาน ปูชา จ กตา อุฬารา" คือ ให้ทำการบูชายกย่องให้เกียรติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นกรณีพิเศษ ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นพวกเราจึงต้องกระทำพิธีเป็นขั้นตอน ด้วยการบูชายกย่องให้เกียรติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นกรณีพิเศษชนิดที่ไม่เคยปฏิบัติต่อเขามาก่อน สำหรับชาวพุทธประการแรกจะต้องไปรดน้ำศพ ผู้ที่ไม่มีโอกาสจะมาทันในวันรดน้ำศพ ก็จะมาจุดธูปขออโหสิกรรมกันต่อหน้าหีบศพในวันต่อ ๆ มา เพราะการรดน้ำศพเป็นการให้เกียรติและอโหสิกรรมต่อผู้ตาย ทั้งนี้เพราะคนเราเมื่อยังมีชีวิตอยู่ร่วมกัน จะต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้างไม่มากก็น้อยทั้งทางกาย วาจา และทางใจ บางครั้งก็กระทำไปโดยมีเจตนา บางครั้งก็ไม่มีเจตนา ทำไปด้วยความประมาทขาดสติบ้าง เมื่อยังไม่ได้ปรับความเข้าใจให้อภัยแก่กันและกัน เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งมาล้มหายตายจากไปก่อน ผู้ที่มีชีวิตอยู่จะต้องไปให้อโหสิกรรมเพื่อไม่ให้มีเวรมีภัยต่อกัน พูดง่าย ๆ ใครจะผิดจะถูกตายแล้วยกเลิกกัน การกระทำอย่างนี้ก็คือการให้เกียรติยกย่องเป็นพิเศษ ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะได้ไม่มีเวรมีภัยต่อดวงวิญญาณของผู้จากไป นี้ก็เป็นการให้เกียรติในเบื้องต้น ๆ จากนั้นเราได้นำเอาร่างกายของผู้ตายมาตั้ง แล้วประดับตกแต่งบูชาตามประเพณีนิยมอย่างที่เราเห็นกันอยู่โดยทั่วไปตามฐานะของผู้ที่ล่วงลับไป และตามฐานะของเจ้าภาพ

เท่าที่สามารถ อย่างนี้เป็นการทำเพื่อบูชายกย่องเป็นกรณีพิเศษ ทำให้เฉพาะผู้ตายเท่านั้น คนเป็นแม้จะเคารพนับถือกันอย่างไร ก็ไม่ทำให้อย่างนี้ เป็นประการที่ ๒ ฯ

ประการที่ ๓ ท่านตรัสว่า "พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนํ" คือ ท่านให้ทำทักษิณาในพระสงฆ์เพื่ออุทิศบุญเพิ่มเติมแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เนื่องด้วยพระสงฆ์เป็นบุญเขตพิเศษที่ท่านตรัสว่า "อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส" ซึ่งแปลว่า พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญที่สูงสุดของชาวโลก ฯ เมื่อได้กระทำหลาย ๆ อย่างตามประเพณีนิยมแล้ว ก็มาสรุปลงท้ายด้วยการกรวดน้ำอุทิศบุญไปให้แก่ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ งานศพจะต่างจากการบำเพ็ญกุศลชนิดอื่น คือ การบำเพ็ญกุศลนอกจากนี้นั้นเจตนาเราทำเพื่อตัวเราเป็นที่ตั้ง แต่การบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับผู้ตายนี้เจตนาของผู้ทำมีผู้ตายเป็นที่ตั้ง คือ บำเพ็ญเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ตาย วาระสุดท้ายแห่งการบำเพ็ญก็กรวดน้ำอุทิศบุญตามให้ผู้ตาย เพื่อความสุขความเจริญในสัมปรายภพ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงแนะนำให้บำเพ็ญทักษิณา คือ การบำเพ็ญบุญแล้วอุทิศบุญตามไปให้ เป็นประการสุดท้าย ฯ

ฉะนั้น การปฏิบัติด้วยการบำเพ็ญบุญกุศลศพทุกอย่างเกิดขึ้นด้วยแรงแห่งกตัญญูกตเวทิตาธรรมของญาติมิตร และท่านที่

เคารพนับถือ จึงเกิดเป็นพลังแห่งความสามัคคีร่วมสร้างสรรค์ความดี เพื่ออุทิศบุญเป็นปฏิการตอบแทนแด่ผู้วายชนม์ อันเป็นการแสดงออกถึงน้ำใจด้วยการใช้กาย วาจา ให้เป็นสื่อประกาศเจตนาของตน บำเพ็ญทักษิณานุประทานกุศลในค่ำคืนนี้ จึงขอถือโอกาสนี้อนุโมทนาสาธุการ ต่อคณะท่านเจ้าภาพญาติมิตรของ.............. ผู้วายชนม์มา ณ โอกาสนี้ ในอวสานการจบแห่งพระธรรมเทศนานี้ อาตมภาพขอตั้งจิตอธิษฐานด้วยวาจา คือ.-

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอำนาจกุศลบุญราศีอันเป็นส่วนทักษิณานุประทาน ที่คณะเจ้าภาพมี.............. ได้บำเพ็ญให้เกิดขึ้นในครั้งนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยอำนวยวิบากสมบัติอันเป็นอิฏฐวิบูลมนุญผลจงถึงแด่ผู้วายชนม์ที่สถิตอยู่ยังสัมปรายภพ สมดังเจตนาปรารภของคณะเจ้าภาพ และกุศลผลบุญนี้ขอจงส่งผลให้คณะเจ้าภาพประสพพรชัย ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทั่วกันทุกท่านทุกคน เทอญ ฯ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนามาก็เห็นเป็นการสมควรแก่กาลสมัย จึงขอยุติไว้เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธารวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)

เรียบเรียง

อนิมิตตธรรมกถา
ว่าด้วยสิ่งที่ไม่มีนิมิตแจ้งเตือน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ชีวิตํ พฺยาธิ กาโล จ เทหนิกฺเขปนํ คติ

ปญฺเจเต ชีวโลกสฺมึ อนิมิตฺตา น นายเรติ ฯ

(สํ.ส.อ. ๑๑/๒๐)

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักแสดงพระธรรมเทศนาอนิมิตตธรรมกถา เพื่อเป็นธัมมัสสวนมัยบุญทักษิณานุปทาน ในการบำเพ็ญกุศลศพของ............. ผู้วายชนม์ไปด้วยวัย............. ปี โดยในค่ำคืนนี้คณะท่านเจ้าภาพได้แก่............. ร่วมใจแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีได้ทำเพื่อเป็นปฏิการแก่ผู้วายชนม์ โดยให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาและต่อด้วยการสวดพระอภิธรรม เพื่อให้กระแสธัมมัสสวนมัยเจริญยิ่งขึ้น จากนั้นจักได้กรวดน้ำตามอุทิศให้แก่ผู้วายชนม์เป็นลำดับสืบต่อไป ฯ

ในหัวข้อธรรมที่ยกขึ้นเบื้องต้นปรารภเทศนาในอนิมิตตธรรมกถา คือ สภาวธรรม ๕ ประการ ที่เกิดขึ้นมีอยู่คู่กับสัตว์โลกทุกชีวิต เป็นไปอยู่คู่กันโดยไม่มีนิมิตเครื่องหมายปรากฏให้ทราบถึงกาลเวลาที่ธรรม ๕ ประการจะเกิดขึ้น อันเป็นประดุจเงาที่มีอยู่ประจำในคนทุกคน เมื่อเหตุปัจจัยไม่อำนวยเงาย่อมไม่ปรากฏ

แต่เมื่อใดเหตุปัจจัยพร้อมเงาของคนทั้งหลายที่อยู่ในที่นั้น ๆ ย่อมปรากฏขึ้น สภาวะทั้ง ๕ นี้ที่มีอยู่เป็นอยู่คู่กับทุกชีวิตก็เช่นเดียวกัน เหตุปัจจัยพร้อมเมื่อใดก็สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อนั้น เหตุปัจจัยไม่พร้อมก็ไม่ปรากฏเกิดขึ้น ในอนิมิตตธรรม ๕ ประการนั้น ดังนี้.-

ประการที่ ๑ ชีวิตํ หมายถึง ชีวิต คือ ความสืบต่อแห่งความเป็นไป การดำเนินชีวิตอยู่ต่อไปด้วยลมหายใจเข้าออก ชีวิตทุกชีวิตรู้สึกถึงความเป็นอยู่ของตนได้ตลอดเวลา ในอดีตที่ผ่านมาสามารถนับวัน - เดือน - ปี หรือ แม้กระทั่งเวลาได้ว่า ชีวิตผ่านมาแล้วเท่าไร ทุกชีวิตย่อมทราบได้ด้วยตนเอง แต่ในอนาคตทุกชีวิตไม่ทราบว่า ชีวิตของตนจะอยู่สืบต่อไปได้อีกเท่าไร เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายปรากฏออกมาให้ทราบ ถ้ามีเครื่องหมายบ่งบอกไว้ว่าบุคคลนี้จะมีอายุได้ ๒๐ ปี คนนี้มีอายุ ๔๐ ปี เป็นต้น ทุกคนคงไม่ประมาทในชีวิต คงเตรียมตัวพร้อมเสมอเมื่อใกล้วันเวลาที่ชีวิตจะสิ้นสุดทุกสิ่งทุกอย่าง คงจัดการได้เรียบร้อย แต่เพราะชีวิตทุกชีวิตของสัตว์ทุกประเภท ไม่มีเครื่องหมายปรากฏให้ทราบดังกล่าวมานี้ ท่านจึงเรียกชีวิตว่า อนิมิตตธรรม คือ ธรรมที่ไม่มีนิมิตประการแรก ฯ

ประการที่ ๒ พยาธิ คือ ความอาพาธป่วยไข้ ทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมามารดาบิดามิใช่เป็นผู้กำหนดอายุ และกำหนดโรค หรือกำหนดความสุขทุกข์ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ลูก ๆ มารดาบิดามีหน้าที่เพียงให้กำเนิดและเลี้ยงดูลูก ๆ เท่านั้น เหมือนนายโคบาลมีหน้าที่ต้อนฝูงโคไปสู่ที่หากินและรักษาโคเท่านั้น ส่วนหน้าที่ดื่มน้ำและเล็มหญ้านั้น เป็นหน้าที่ของโค ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในร่างกายของลูก ๆ ก็เช่นเดียวกัน มารดาบิดาย่อมไม่ทราบว่าลูกคนนี้จักสิ้นชีวิตด้วยโรคนี้ ลูกคนนั้นจักเกิดโรคนั้นแล้วถึงการสิ้นชีวิตเป็นต้น ฯ เพราะเหตุที่ทุกชีวิตไม่มีเครื่องหมายของพยาธิเป็นนิมิตปรากฏให้เห็น ท่านจึงตรัสเรียกพยาธิว่า อนิมิตตธรรมเป็นประการที่ ๒ ฯ

ประการที่ ๓ คำว่า **กาล** คือ กาลเวลา ทุกชีวิตเกิดขึ้นมาย่อมรู้กาลเวลาเกิดของตนว่า เกิดเช้า สาย เที่ยง บ่าย หรือมืดค่ำ แต่ทุกคนย่อมไม่ทราบเวลาสิ้นสุดชีวิตของตนว่า จะสิ้นสุดจบลงในเวลาใด คือ เวลาสว่าง หรือมืดค่ำ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสเตือนสติไว้ว่า “มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต” แปลว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ดังนี้ เพื่อให้มีสติเตรียมตัวสะสมเสบียงบุญไว้ไม่เกิดความประมาท

ในสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่ทราบ ท่านจึงตรัสถึงกาลว่า อนิมิตตธรรม เป็นประการที่ ๓ ฯ

ประการที่ ๔ เทหนิกฺเขปนํ ได้แก่ สถานที่นอนจบชีวิต คือ นอนตาย อันสถานที่นอนจบชีวิตนี้นั้นเป็นสถานที่ ๆ ทุกชีวิต ไม่มีใครทราบได้ จะเห็นได้ว่าบางคนสร้างที่อยู่อาศัยไว้ใหญ่โต มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดความสุขไว้มาก แต่เมื่อถึงบั้นปลายชีวิต ส่วนมากไม่ได้ทอดทิ้งร่างกายในสถานที่นั้น บางคนทอดทิ้งที่เตียง โรงพยาบาล บางคนจบชีวิตบนถนนหนทาง บางคนทิ้งในน้ำเป็นต้น มีให้ได้รู้ได้เห็นอยู่เป็นประจำ จากอดีตมาจวบปัจจุบันนี้ เพราะ สถานที่ทอดทิ้งร่ายกายสิ้นชีวิตของทุก ๆ ชีวิตไม่มีนิมิตเครื่องหมาย ปรากฏบอกเหตุ ท่านจึงตรัสเรียกสถานที่นอนตายของสัตว์ว่า อนิมิตตธรรม เป็นประการที่ ๔ ฯ

ประการที่ ๕ สุดท้าย คือ "คติ" คำว่า คตินี้แปลว่า การไป หรือ การเดินทาง แต่การไป หรือ การเดินทาง ในคำนี้หมายถึง การสิ้นชีวิตจากภพนี้สู่ภพใหม่ ที่ท่านเรียกว่า สืบต่อไปสู่ภพภูมิใหม่ ภพภูมิใหม่นั้นมีอยู่ถึง ๓๑ ภูมิ แยกเป็นอบายภูมิ ๔ มนุษย์ภูมิ ๑ เทวภูมิ ๖ รูปภูมิ ๑๖ และอรูปภูมิ ๔ รวมเป็น ๓๑ ภูมิ คติ คือ การไปสู่ภพภูมิใหม่นั้น ขึ้นอยู่ที่เหตุปัจจัยสนับสนุนก่อนเดินทาง คือ คนบางคนก่อนเดินทางสู่ความตายนั้น มีใจจดจ่อไปด้วยความ

โลภ โกรธ และฟุ้งซ่าน คติที่ไปของเขาก็ คือ อบายภูมิ ๔ อันได้แก่ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และ ดิรัจฉาน ฯ บางคนใจจดจ่อในเรื่องของทาน ศีล ภาวนา มีพรหมวิหารธรรม เป็นต้น คติที่ไปของเขา คือ มนุษย์ ๑ เทวภูมิ ๖ ฯ บางคนในปัจจุบัน มีความสุขใจอยู่ด้วยสมาธิอารมณ์แห่งรูปฌาน ๔ คติที่ไปของเขา คือ รูปพรหม ๑๖ ชั้น ๆ ใดชั้นหนึ่งด้วยอำนาจของฌาน ฯ และบางคนสมาธิจิตสูงสุขใจอยู่ด้วยอารมณ์แห่งอรูปฌาน ๔ คติที่ไปของเขาก็คือ อรูปพรหม ๔ มีอากาสานัญจายตนพรหม เป็นต้น และมีเนวสัญญานาสัญญายตนพรหมเป็นสุดยอด เหมือนท่านอาฬารดาบส และอุทกดาบส ที่เป็นอาจารย์สอนกัมมัฏฐาน พระโพธิสัตว์ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ฯ เรื่องคตินี้ถ้าจะอุปมาให้เห็นชัด ๆ เพื่อเข้าใจง่าย ขออุปมาการเดินทางของคนในปัจจุบัน เป็นเครื่องชี้นำ คือ ก่อนเดินทางทุกคนไปสู่สถานีขนส่ง เพื่อซื้อตั๋วเดินทางไปยังเป้าหมาย ถ้าตั๋วนั้นเป็นสายเหนือ เขาก็ไปภาคเหนือ ถ้าตั๋วเป็นสายใต้ เขาก็ไปภาคใต้ตามตั๋ว ถ้าตั๋วเป็นสายอีสาน เขาก็ไปภาคอีสาน แต่ถ้าตั๋วเป็นภาคกลาง เขาก็อยู่บริเวณภาคกลางเหมือนเดิม แต่หากตั๋วเป็นสายการบิน เขาก็ไปไกลยังนอกประเทศเป็นต้น เป็นข้อเปรียบเทียบพอเป็นที่เข้าใจ ฯ ฉะนั้นท่านจึงตรัส

เรียกคติที่ไปเกิดใหม่ของสัตว์ว่า อนิมิตตธรรม เป็นประการที่ ๕ สุดท้าย ฯ

ท่านสาธุชนทั้งหลาย ด้วยเหตุฉะนี้ อนิมิตตธรรมทั้ง ๕ ประการ ดังอรรถาธิบายมาแล้วนั้น จึงถึงการนับว่า สำคัญมากสำหรับชีวิตทุกชีวิตในเมื่ออนิมิตตธรรมไม่ปรากฏบอกเหตุ พระพุทธองค์จึงตรัสสอนไว้ว่า “ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ” แปลว่า เราทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม เราตกเป็นทายาทรับผลแห่งการกระทำนั้น คือ ทำอย่างไรก็ได้อย่างนั้น ฯ และท่านตรัสอีกว่า “กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ” แปลความว่า เรามีกรรมเป็นสมบัติติดตัว เป็นมรดกตกทอด เป็นตัวบอร์ดสืบภพชาติ เป็นบดี้การ์ดที่ไม่ห่างหาย และเป็นที่พึ่งอาศัยไปตลอดกาล ฯ ท่านสาธุชนทั้งหลาย ดังได้อธิบายมาในข้ออุปมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงการตีตั๋วเตรียมเดินทาง คือ ตั๋วเดินทางเป็นเช่นไร เจ้าของตั๋วก็เดินทางไปตามเช่นนั้น ฉะนั้นขอท่านสาธุชนทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาทในอนิมิตตธรรม มั่นสะสมเสบียงบุญกุศลอันเป็นประดุจตั๋วสำหรับเดินทางไว้ให้จงพร้อม เพื่อความสุขความเจริญยังสัมปรายภพของตนสืบต่อไป

ขอสรุปประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานครั้งนี้ ดังนี้คือ.-

๑) การบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ ชื่อว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ให้ปรากฏในท่ามกลางเหล่าสาธุชนพุทธบริษัท เพราะความกตัญญูกตเวทีนั้นรู้กันได้ด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา เท่านั้น

๒) ชื่อว่า ได้แสดงออกถึงน้ำใจ ที่ปรารถนาให้ผู้ตายมีความสุขยังสัมปรายภพ จึงได้ทำทักษิณาอุทิศตามส่งไปถึงด้วยน้ำจิตน้ำใจที่ปรารถนาดีต่อผู้ตาย

๓) ชื่อว่า ได้ช่วยประกาศเกียรติคุณของผู้ตายให้ปรากฏแก่สาธารณชน เพราะคนทั่วไปเมื่อทราบข่าวการเสียชีวิตของ............. คนทั้งหลายก็มาร่วมงานศพ ด้วยการบำเพ็ญกุศลอุทิศตาม เป็นปฏิการตอบแทนคุณของผู้ตาย จึงชื่อว่า ช่วยประกาศเกียรติคุณของผู้ตายให้ปรากฏ

และ ๔ ชื่อว่า เป็นการประกาศความเกี่ยวเนื่องกันให้ปรากฏ เพราะทุกคนต่างฐานะที่คุ้นเคยกัน บางคนเป็นลูกเป็นหลาน บางคนเป็นพี่เป็นน้อง บางคนเป็นเครือญาติ บางคนเป็นเพื่อนบ้าน บางคนเป็นเพื่อนร่วมอาชีพการงาน หรือ บางคนเป็นผู้บังคับบัญชา และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น ฯ ต่างก็ได้มาร่วมแสดงออก

ถึงความไว้อาลัย การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานจึงก่อให้เกิดประโยชน์ดังได้อธิบายมา ฯ

เทศนาวสาเน ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขอตั้งจิตอธิษฐานด้วยอำนาจบุญกุศลอันเป็นส่วนทักษิณานุประทาน ที่คณะเจ้าภาพมี.............ได้บำเพ็ญให้เกิดขึ้นในครั้งนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยอำนวยวิบากสมบัติแห่งความสุขถึงผู้วายชนม์ยังสัมปรายภพสมดังเจตนาปรารภของคณะเจ้าภาพ และกุศลผลบุญนี้ขอจงส่งผลให้คณะเจ้าภาพประสพพรชัย ทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนสารทั่วหน้ากันทุกท่านทุกคน เทอญ ฯ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนามาก็เห็นเป็นการเหมาะสมควรแก่เวลา จึงขอสมมติยุติไว้เพียงเท่านี้ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธาราวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)
เรียบเรียง

สังคหธรรมกถา

ว่าด้วยการสงเคราะห์ด้วยธรรม

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ อตฺถจริยา จ ยา อิธ
สมานตฺตตา จ ธมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ
เอเต โข สงฺคหา โลเก รถสฺสาณีว ยายโตติ ฯ

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๓๒)

ณ บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนา ในสังคหธรรมกถา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ฉลองศรัทธาแก่ท่านพุทธบริษัททั้งหลาย ณ สมาคมแห่งนี้ เนื่องจากวันนี้ทางบริษัทได้จัดกิจกรรมพิเศษให้มีการแสดงธรรมและฟังธรรม เพื่อเสริมเติมแต่งให้เกิดความบริบูรณ์สมบูรณ์ด้านจิตใจ แก่เหล่าสมาชิกในกลุ่มบริษัท เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของคนหมู่มาก ที่อยู่ร่วมกันต่างจิตต่างใจต่างความคิด มากชีวิตที่อยู่ร่วมกัน บางครั้งเราอาจมีความคิดเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่บางครั้งความคิดเห็นนั้น ก็อาจสวนทวนกระแสกันได้ ด้วยเหตุนี้ พระธรรมเทศนาในวันนี้ จึงขอยกสังคหวัตถุธรรมนำมาแสดงเพื่อให้เป็นข้อคิดแก่ท่านทั้งหลาย ตามสมควรแก่เวลา

คำว่า โรงงาน หรือ บริษัท ที่ท่านทั้งหลายปฏิบัติหน้าที่อยู่นั้น เป็นทั้งศูนย์รวมแห่งความสำเร็จ เป็นทั้งศูนย์รวมที่ก่อให้เกิด

ความสุขในการดำเนินชีวิต เพราะโรงงานก็คือ สถานที่สำหรับปฏิบัติภารกิจการงานอันก่อให้เกิดทุนทรัพย์ เป็นเครื่องดำรงชีวิต เหมือนโรงลิเกมีไว้เพื่อทำการแสดงลิเก โรงละครก็เพื่อแสดงละคร โรงงิ้วเพื่อแสดงงิ้ว โรงเรียนเพื่อเรียน หนังสือเสริมสร้างปัญญา โรงพยาบาลเพื่อบริการรักษาคนไข้ เป็นต้น โรงทุก ๆ โรงจะมีกิจกรรมภาระให้ปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละสถานที่นั้น ๆ เพื่อให้เกิดทุนทรัพย์เป็นเครื่องดำรงชีวิต และเมื่อมีโรงงานก็ต้องมีพนักงานประจำแต่ละแผนกจึงรวมเรียกว่า บริษัท หมายถึง คนหลาย ๆ คนที่ทำงานร่วมกัน เมื่อคนหมู่มากอยู่ร่วมกัน จึงจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยเป็นข้อถือปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ผสมผสานรวมตัวกันจึงจักเกิดความสำเร็จขึ้น เหมือนมือของเราทั้ง ๒ ข้าง อาศัยความสามัคคีของนิ้วทั้ง ๑๐ นิ้ว และแขนทั้ง ๒ ข้าง จึงทำให้ ภาระทุก ๆ อย่างบรรลุเป้าหมายสมประสงค์ ในข้อสามัคคีธรรมนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายลองใคร่ครวญถึงคำพูดของนักปราชญ์ ที่ท่านพูดไว้เป็นข้อคิดว่า คนเมื่ออยู่ร่วมสังคมกันหลาย ๆ คน ให้เป็นคนมีน้ำใจ รู้เอาใจเขามาใจเรา ให้เป็นคนใจเย็นแต่ไม่เย็นใจ ประครองใจให้เหมือนน้ำ เพราะน้ำนั้นสามารถเข้าได้กับทุกสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ดี หรือเลวก็ตาม น้ำไม่เคยเกิดความ

รังเกียจ ผสมผสานได้ในทุกสถานะ ด้วยเหตุนี้ ท่านผู้รู้จึงกล่าวว่า ประโยชน์ของน้ำนั้นมีดีอยู่ ๕ ประการ คือ.-

ประการที่ ๑ ดีที่ความเย็น คือ น้ำนั้นให้เกิดความเย็นฉ่ำชื่นใจต่อสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิตทั้งหมด โลกใบนี้ถ้าขาดน้ำเมื่อใด ความสดชื่นทั้งหมด ก็เลือนหายไปเมื่อนั้น ดังที่เราพบเห็นทั้งคน สัตว์และสิ่งไม่มีชีวิต ที่สดชื่นอยู่ได้ในปัจจุบัน ก็เพราะโลกใบนี้ เนื่องมาจากน้ำทั้งสิ้น เมื่อกลุ่มชนที่อยู่ร่วมกัน มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน สมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่มีความคิดเห็นอันเป็นเหตุให้แตกแยกกัน สังคมของชนกลุ่มนั้น จะเกิดผลดีมีแต่ความสุขสดชื่น รักใคร่เกื้อกูลกัน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า "สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี" ซึ่งแปลว่า ความพร้อมเพรียงของหมู่นำให้เกิดความสุข ดังนี้ ความเย็นของน้ำ และน้ำใจจึงก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย ดังกล่าวมา ฯ

ประการที่ ๒ เป็นตัวประสาน เราท่านทั้งหลายคงปฏิเสธไม่ได้ว่า น้ำธรรมดาที่เราใช้ดื่มอาบอยู่เป็นประจำในชีวิต ไม่มีความสำคัญ ข้อนี้ขอให้ท่านทั้งหลายพินิจ พิจารณาด้วยปัญญา จักเห็นความเป็นจริงว่า ตึก หรือ อาคารสถานต่าง ๆ ที่เราได้ใช้ประโยชน์อยู่ในปัจจุบันนี้ ก็เนื่องมาจากมีน้ำเป็นตัวประสาน ทำให้วัสดุต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน กลายเป็นอาคารสถานดังที่

เห็นปรากฏอยู่ ทั้งนี้ล้วนแต่มีส่วนผสมของน้ำทั้งสิ้น ถ้าขาดน้ำ เราคงไม่สามารถสร้างอาคารใหญ่โตได้ ไม่สามารถสร้างสิ่งต่าง ๆให้เจริญขึ้นในโลกใบนี้ได้ น้ำจึงชื่อว่า เป็นตัวประสานให้วัสดุเกาะกุมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนวิเศษสุด ด้วยเหตุนี้ เราอาศัยน้ำเป็นเครื่องเปรียบเทียบว่า เมื่อคนมาก คนที่รวมตัวกันอยู่มากๆ หากได้ประคับประครองใจ ให้เย็นเหมือนน้ำก็จักบังเกิดความสามัคคีไม่แตกแยกกัน เกาะกลุ่มกันเหมือนน้ำที่ประสานวัสดุให้เป็นหนึ่งเดียวฉะนั้น ฯ

ประการที่ ๓ รวมตัว ตามธรรมชาติสรรพสิ่งอื่นที่จักรวมตัวกันได้สนิทเหมือนน้ำนั้นเป็นไม่มี ขอให้เราลองคิดด้วยปัญญาเถิดว่าน้ำในโลกนี้จะไหลมาจากบ้านไหน เมืองไหน ชาติเผ่าพันธุ์ไหนก็ตาม ไม่เคยแบ่งแยกชาติ ศาสนา ไม่แบ่งแยกสถานที่ไหลมาไม่แบ่งแยกสี และสาย เมื่อไหลมาประจบกัน ก็รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวรวมตัวในน้ำจืด ก็จืดด้วยกัน รวมกันในน้ำเค็ม ก็เค็มด้วยกันเมื่อน้ำรวมตัวกันแล้วใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะแยกแยะออกได้ว่าน้ำส่วนนี้ไหลมาจากสถานที่นั้น น้ำส่วนนั้นไหลมาจากสถานที่โน้นเป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ถ้าสังคมมนุษย์เรา ทำใจให้เหมือนน้ำได้ความทะเลาะ แตกแยกกัน ก็จักไม่เกิดขึ้นในสังคมเหล่านั้นเหมือนน้ำที่รวมตัวกันไม่แตกแยกสาย ฉะนั้น ฯ

ประการที่ ๔ เป็นตัวชำระล้าง ข้อนี้ทุกท่านคงประจักแจ้งแก่ใจ ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันนี้ จักมีน้ำยาสารพัดชนิดที่ผลิตช่วยขจัดคราบสกปรกก็ตามที แต่ถึงกระนั้นเราก็ยัง ต้องอาศัยน้ำ เพราะน้ำให้การชำระล้างพร้อมความเย็นวิเศษสุด ในชีวิตของเราตื่นนอน หรือ ก่อนนอนก็ตาม น้ำเป็นตัวหลักของเราที่เป็นทั้งเครื่องชำระภายนอก และ ดื่มให้เกิดความเย็นภายใน ดับกระหายคลายความทุกข์ เริ่มแต่ร่างกายเสื้อผ้าเครื่องใช้สอยตลอดถึงภาชนะต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดความสะอาดขจัดสิ่งสกปรก ล้วนแต่ต้องใช้น้ำเป็นเครื่องชำระล้างทั้งสิ้น แม้หากว่าคนในสังคมเรามีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันแล้ว เชื่อแน่เหลือเกินว่า การเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน การเห็นแก่ตัวจัดก็จักไม่เกิดขึ้นความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ก็จะเป็นสังคมที่สะอาดปราศจากทุจริตมิจฉาชีพอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ น้ำจึงชื่อว่า เป็นเครื่องชำระที่พิเศษกว่าสิ่งใด แต่น้ำใจของมนุษย์ เป็นเครื่องชำระที่พิเศษสุดยิ่งกว่าน้ำนั้น เพราะใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า ดังพุทธภาษิตที่ตรัสว่า "มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ฯ" ซึ่งแปลว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจประเสริฐสุด ล้วนสำเร็จแต่ใจ ฯ เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ เป็นเครื่องชี้ได้ว่า เมื่อมนุษย์เรามีใจเหมือนน้ำ

สังคมที่อยู่ร่วมกันก็จักเป็นสังคมที่สะอาด และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ฉะนั้น

ประการที่ ๕ ให้ชีวิต ข้อนี้เป็นที่ประจักแจ้งแก่ท่านทั้งหลายอยู่แล้ว ไม่ว่าคน หรือ สัตว์ หากขาดน้ำเมื่อใด ชีวิตก็จักหาไม่เมื่อนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีคำพูดที่ให้ความสำคัญต่อน้ำว่า สายแห่งแม่น้ำเป็นประดุจสายชีวิต สายน้ำที่ไหลผ่านไปในทุกแห่ง เป็นสายใยแห่งชีวิต เพราะเนื่องจากพืชพันธุ์ธัญญาหารทุกประเภทล้วนมีน้ำเป็นต้นเหตุให้เกิดขึ้น อาหาร ที่เราบริโภคก็ล้วนผลิตโดยอาศัยน้ำเป็นตัวหลักทั้งสิ้น จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า น้ำนั้นมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทุกประเภท นักปราชญ์ท่านจึงกล่าวว่า น้ำให้ชีวิตแก่สัตว์โลก เมื่อเราหันกลับย้อนมาดูน้ำภายใน คือ น้ำใจแล้วสามารถเป็นข้อเปรียบเทียบได้ว่า เมื่อกลุ่มชนที่อยู่รวมตัวกันมีน้ำจิตน้ำใจต่อกันแล้วได้ชื่อว่า ชนกลุ่มนั้น หรือ สังคมนั้น ให้ชีวิตแก่กัน ให้ความสุขให้ความร่มเย็นในชีวิตต่อกัน เพราะเหตุที่ไม่ประพฤติตนเป็นอันตรายต่อชีวิตกันและกัน น้ำจิตน้ำใจนั้นจึงมีความสำคัญยิ่งกว่าสายน้ำเป็นไหน ๆ ฉะนั้น ฯ

ประโยชน์ของน้ำทั้ง ๕ ประการที่กล่าวมา เป็นทั้งข้อเปรียบเทียบและข้อคิด เนื่องจากน้ำธรรมดา ๆ ที่เราใช้สอยกันนั้น ๆ กลับเป็นสิ่งที่ไม่ธรรมดา บางท่านอาจไม่คิด หรือ อาจมองข้าม

ความสำคัญของน้ำไปก็เป็นได้ โดยเฉพาะน้ำภายใน คือ น้ำใจของมนุษย์ด้วยแล้ว เป็นสิ่งที่สุขุมลุ่มลึกหยั่งรู้ได้ยาก คาดคะเนได้ยาก ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า เพราะใจเปรียบเสมือนโชเฟอร์บังคับรถ ส่วนกายเปรียบเสมือนตัวรถ รถที่แล่นไปมาตามทิศทางได้ ก็เพราะโชเฟอร์เป็นผู้บังคับให้เป็นไป ร่างกายของสัตว์ ก็เช่นเดียวกันมีใจเป็นผู้บังคับ ถ้าแม้ว่าใจดีมีสติ เมตตา การพูด และการกระทำก็เป็นไปในทางที่ดี ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา ฯ” แปลว่า เมื่อใจดีจะพูดก็ตาม จะกระทำก็ตาม ย่อมเป็นเหตุนำความสุขมาให้ เพราะความสุจริตนั้น ฯ แต่เมื่อใดที่มีใจปราศจากสติ เมตตา การพูด และการทำก็เป็นไปในทางตรงข้าม ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา ฯ” แปลว่า เมื่อใจไม่ดีจะพูดก็ตาม จะกระทำก็ตาม ย่อมเป็นเหตุนำความทุกข์มาให้ เพราะความทุจริตนั้นเป็นเหตุ ฯ ดังที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า การพูดก็ตาม การกระทำก็ตาม ของคน ๆ หนึ่งสามารถก่อให้เกิดสุข หรือ ทุกข์ แก่ตนเอง และผู้อื่นได้มาก เพื่อความสมัครสมานสามัคคีอยู่อย่างมีความสุขร่วมกัน พระพุทธองค์จึงทรงตรัสสามัคคีธรรมไว้ ที่เรารู้จักในนามว่า สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมที่อยู่ร่วมกัน

ให้เกิดความรักสมัครสมานเป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่แตกแยกกระจัดกระจาย โดยพระองค์ทรงอุปมาเหมือนรถที่ต้องอาศัยสลักเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไว้ไม่ให้สัมภาระของรถกระจัดกระจาย เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ที่อยู่รวมตัวเป็นสังคมกันนั้นมีอยู่ ๔ ประการ คือ.-

ประการที่ ๑ ทานญฺจ หมายถึง การให้ เพราะการให้นั้นผู้ให้เป็นประดุจเจ้าหนี้ ชื่อว่าเป็น ปุพพการี ผู้ทำคุณประโยชน์ก่อนอันเป็นการสร้างหนี้ให้เกิดขึ้นในใจของผู้รับ ไม่ว่าจะเป็นการให้พัสดุสิ่งของ ให้อภัยในความผิดพลาด ให้ความรักความเมตตาต่อกันเป็นต้น การให้นั้นเป็นประดุจลิ่มสลักจิตใจของผู้รับประทับอยู่ภายในยากที่จะลืมลงได้ ท่านจึง เรียกการให้นั้นว่า เป็นลิ่มสลักใจที่ ๑ ฯ

ประการที่ ๒ เปยฺยวชฺชญฺจ หมายถึง การพูดไพเราะเสนาะหู คือ พูดคำอันเป็นที่รักชวนหวนระลึกถึงกัน ถึงแม้คำพูดนั้นจะจบลงไปแล้วก็ตาม แต่ก่อนจบคำพูดนั้น ได้ฝังลึกลงในหัวใจของผู้ฟังประทับแน่นช่วยคลายความทุกข์ยาก สร้างความสุขสดชื่นให้เกิดขึ้นในใจได้อย่างประหลาด โบราณบัณฑิตท่านจึงกล่าวว่า "ปากเป็นเอก เลขเป็นโทโบราณว่า" เพราะเหตุนั้นคำพูดจึงมีความสำคัญต่อมวลมนุษย์มาก พูดให้เกิดความรักก็ได้ เกิดความชิงชังก็ได้ พูดให้เกิดความสามัคคี หรือ แตกแยกก็ได้ พูดให้เกิด

ความสุข หรือ เกิดความทุกข์ก็ได้ สรุปว่า วาจาที่ไพเราะท่านตรัสว่า เป็นลิ่มสลักใจที่ ๒ ฯ

ประการที่ ๓ อตฺถจริยา หมายถึง ทำประโยชน์ให้แก่กันด้วยความเป็นคนใจกว้าง คนอยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ถ้าขาดการสงเคราะห์เกื้อกูลกันและกันเสียแล้ว ก็เหมือนรถที่ขาดสลัก หรือ เครื่องยนต์ที่ปราศจากน๊อต ย่อมไม่สามารถใช้การได้ คนอยู่ร่วมกันเมื่อขาดน้ำใจ ก็เหมือนกับเรือที่ขาดพาย ฉะนั้น การสร้างประโยชน์ให้กันในสังคมท่านจึง ตรัสว่า เป็นลิ่มสลักใจที่ ๓ ฯ

ประการที่ ๔ สมานตฺตตา หมายถึง เป็นคนประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก มีสุขมีทุกข์ร่วมกันทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต เคยมีน้ำใจ เอื้ออาทร ปรารถนาดีต่อกันอย่างไร ถึงแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไป สถานะตัวในสังคมจะยักย้ายเปลี่ยนไป แต่ยังมีจิตใจที่มั่นคงร่วมสุขร่วมทุกข์เสมอกันอันเป็นการสร้างความผูกพันรักใคร่ ไว้เนื้อเชื่อใจต่อกัน เมื่อคนในสังคมสมาคมต่างมีตนเสมอต้นเสมอปลายต่อกันเช่นนี้ สังคมสมาคมนั้น ๆ ก็จะประสพความสามัคคีมีสุขเสมอกัน เหตุนั้นท่านจึงตรัสว่า ความพร้อมเพรียง ของหมู่นำให้เกิดสุขด้วยเหตุดังกล่าวมา ฉะนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอจึงจัดเป็นลิ่มสลักใจสุดท้าย ฯ

ท่านทั้งหลายรถอันเป็นพาหนะ แม้เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตยังต้องอาศัยลิ่มเป็นตัวสลักไว้ จึงทำให้เป็นไปร่วมกันพร้อมกันไม่แยกกระจัดกระจายฉันใด มวลมนุษยชาติที่อยู่ ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นสังคมสมาคมกัน จำจะต้องมีสังคหวัตถุธรรม สำหรับเป็นข้อปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องประสานความสามัคคี ฉันนั้นเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนั้น สังคหวัตถุธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสอุปมาว่า **เป็นเสมือนลิ่มสลักรถ แต่เป็นลิ่มสลักใจ** จึงขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาสังคหธรรมด้วยใจ แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติตามควรแก่บุคคล ฐานะ และโอกาส ประคับประครองจิตใจของตนให้เยือกเย็นเหมือนน้ำที่สามารถประสมประสานได้ในทุกโอกาสใช้สติปัญญาเป็นเครื่องนำพาการดำเนินชีวิต อันจักก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมและสมาคมนั้น ๆ เมื่อสังคมสมาคมนั้นมีความสามัคคีความสุขซึ่งเป็นผลก็จักเกิดตามมา ดังที่อาตมภาพได้บรรยายมาแต่แรกเริ่มแล้วนั้น เหตุนั้นพระพุทธองค์ จึงทรงตรัสสรุปไว้ว่า "เอเต โข สงฺคหา โลเก รถสฺสาณีว ยายโต" ซึ่งแปลว่า ธรรมะ ๔ ประการนั้น เป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์โลก เหมือนลิ่มสลักแห่งรถที่แล่นไปอยู่ ฉะนั้น

ท้ายสุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ อาตมภาพขออำนวยพรด้วยอำนาจบารมีคุณพระศรีรัตนตรัย ขอจงอภิบาลท่านทั้งหลาย

ให้เป็นผู้ปลอดอันตราย บรรลุถึงความเจริญรุ่งเรือง แห่งชีวิต มีธุระกิจการงานดีงาม ตามประสพจตุรพิธพรชัย ทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนสารที่ถึงพร้อมทั่วกัน ทุกท่านทุกนาม เทอญ ฯ เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

******* ******* *******

พระชลธาราวชิรคุณ (สมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗)
เรียบเรียง

รายนามผู้อุปถัมภ์การจัดพิมพ์

๑.	นายโชติพัฒน์ นางไพเราะ บุญธรรม และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๒.	คุณศราวุฒิ ศรีสำอาง คุณสุภชานันท์ อินทโชติ และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๓.	คุณวันชัย คุณเนตตา ประภาเวสัง และครอบครัว	๑,๖๖๕	บาท
๔.	คุณนัท คุณแอน และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๕.	คุณอินทร์โชติ คุณวิภาพร กระชั้น และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๖.	คุณสุวิทย์ คุณอมรรัตน์ เอื้อมิตร และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๗.	คุณณิชามาศ คุณอมรเทพ คุณอมรพันธ์ ทองเอี่ยม และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๘.	คุณสายลม ชมกลิ่น และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
๙.	คุณจตุภูมิ คุณธารินี คุณภูริธาดา สารนาถ	๑,๐๐๐	บาท
๑๐.	คุณนงลักษณ์ สังข์ทอง และครอบครัว	๙๐๐	บาท
๑๑.	นางบุญยิ่ง นางไพเราะ สดใส และครอบครัว	๙๐๐	บาท
๑๒.	คุณบุปผา รอดโฉมฉิน และครอบครัว	๙๐๐	บาท

๑๓.	คุณลำเนา ประเสริฐ และครอบครัว	๙๐๐	บาท
๑๔.	คุณวิมล ชอุ่ม และครอบครัว	๙๐๐	บาท
๑๕.	คุณอาคม คุณสังเวียน และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๑๖.	คุณช้อย คุณนารีรัตน์ นาคสุวรรณ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๑๗.	นายเชิดพงศ์ เจริญเกตุ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๑๘.	คุณมาโนช สารนาถ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๑๙.	คุณเต๋อ นาควน และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๒๐.	คุณสุธา คุณแอนนา สารนาถ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๒๑.	คุณพนัส ประยูรศักดิ์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
๒๒.	คุณพนมลักษณ์ สร้อยสน และครอบครัว	๔๕๐	บาท
๒๓.	คุณนพพร วรรณจุฑา และครอบครัว	๔๕๐	บาท
๒๔.	คุณสุรางค์ ฮุดเชียง และครอบครัว	๔๕๐	บาท
๒๕.	คุณสังเวียน ทองเอี่ยม และครอบครัว	๔๕๐	บาท
๒๖.	คุณสวง กลิ่นชู และครอบครัว	๔๕๐	บาท
๒๗.	คุณทิพวรรณ จันทร์สร้อย และครอบครัว	๒๒๕	บาท
๒๘.	เด็กชายลีโอ และครอบครัว	๓๖๐	บาท
	รวมทั้งหมด จำนวน	**๒๒,๕๐๐**	**บาท**

******* ******* *******

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ.

การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตน
ให้ผ่องแผ้ว, ๓ ข้อนี้ เป็นคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลาย.

(พุทฺธ) ขุ.ธ. ๒๕/๓๙.